

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Grau d'Història

**Dos Imperis en contacte: la Monarquia Hispànica i la Xina. Anàlisi de
les relacions diplomàtiques, pirateria i percepcions culturals**

David Ruiz Martínez

Treball Final de Grau
Niub 16487111
Tutor: Dr. José Luís Ruiz Peinado
Curs 2016-2017

Resum

Aquest treball vol analitzar com la Monarquia Hispànica va traçar tot una sèrie d'interaccions amb la Xina de la dinastia Ming durant les últimes dècades del segle XVI. Els hispànics volien aconseguir una posició privilegiada dins de l'Imperi Xinès, un pas per estendre la *monarchia universalis* als confins d'Àsia i disposar d'un enclavament comercial des d'on rebre els luxosos productes xinesos i estendre la fe cristiana a la Xina. Els conqueridors castellans van veure's amenaçats per la residual presència dels *wokou* en un moment en que la Xina els estava neutralitzant, un problema que havia sigut una constant pels Ming. Les estratègies hispàniques van acabar fracassant davant d'una Xina amb unes fronteres hermètiques i aïllacionistes. Això va fer inviable tenir un imperi cristianitzat i vassall de Felip II. Les interaccions dels hispànics amb els xinesos van generar una sèrie de descripcions i relats que van portar a Europa el coneixement de la Xina dels Ming.

Paraules clau: Xina dels Ming, Monarquia Hispànica, ambaixades, plans de conquesta, *haijin*, *wokou*, imatge hispànica de la Xina.

Abstract

This paper aims to dilucidate how the Hispanic monarchy made a lot of ways of interaction with the Chinese Ming dynasty in the last decades of XVI century. The Hispanics were searching for a privileged place inside the Chinese Empire, a step for extent the *monarchia universalis* at the confines of Asia and dispose a place for trade with luxury Chinese goods and for extend the christianity faith in China. The castilian conquerors where fearing of the residual *wokou* presence in a moment when China was neutralizing them, a problem that was longer for the Ming. The strategical purposes failed because the Chinese Empire was isolated by hermetic borders. For this reason, China never became a Christian Empire and vassal of Philip II. The interactions between Hispanics and Chinese made a new writings and descriptions of Ming China, a knowledge that was handled to Europe.

Keywords: Ming China, Hispanic Monarchy, embassies, conquer plans, *haijin*, *wokou*, hispanic vision of China.

Índex

1. Introducció	2
2. Context Històric.....	3
2.1. L'arribada dels castellans a l'Àsia Oriental	3
2.2. El sinocentrisme dels Ming: l'única civilització possible	5
3. Espanya i la Xina: Aspiracions, projectes d'ambaixada i plans de conquesta	7
3.1. Què volien aconseguir els castellans en la Xina?	7
3.2. Portugal, la primera potència europea en obtenir un enclavament a la Xina.....	9
3.3. El projecte d'ambaixada de Martín de Rada de 1575	11
3.4. L'ambaixada frustrada de González de Mendoza de 1574-1581: d'una entesa pacífica a l'entrada del paradigma de conquesta	14
3.5. La mentalitat hispànica en els plans de conquesta de la Xina	16
3.6. Quins arguments esgrimien els castellans per legitimar la conquesta?	17
3.7. Els projectes de conquesta de la Xina.....	18
3.8. Alonso Sánchez: el jesuïta que somiava conquerir la Xina	19
4. Una amenaça compartida: els wokou	23
4.1. El problema de la pirateria als mars de la Xina. Dels orígens fins a la dinastia Ming.....	23
4.2. L'Imperi Ming contra els wokou: Del <i>haijin</i> al <i>kaihai</i>	26
4.3. La pirateria va suposar una gran amenaça per l'estabilitat dels Ming?	29
4.4. Els castellans i Lin Feng	30
5. La creació d'una imatge hispànica de la Xina	32
5.1. La visió medieval sobre la Xina.....	32
5.2. Les percepcions castellanques obtingudes des de les Filipines	34
5.3. Què s'amagava darrere de les descripcions sobre la Xina?	35
6. Consideracions finals.....	37
7. Bibliografia.....	39

1. Introducció

L'objectiu d'aquest estudi és conèixer com els castellans van traçar tota una sèrie d'estratègies -fracassades- amb la Xina imperial durant l'última etapa del segle XVI, amb l'objectiu d'expandir el projecte colonial de la Monarquia Hispànica a terres xineses. Quan els castellans van arribar a les Filipines l'any 1565, van adoptar diferents postures estratègiques sobre com relacionar-se amb els Ming; ja fos per la via pacífica o per la via militar. En el context d'interacció entre ambdós imperis, el fenomen de la pirateria no només va constituir una amenaça per als castellans assentats a les Filipines sinó també una oportunitat d'entesa sino-castellana en la confrontació contra un enemic comú, els pirates o *wokou*. El fenomen de la pirateria, apart d'haver suposat una font de problemes a les costes de la Xina, va constituir un problema pels conqueridors castellans. Els intents d'obtenir un estatus privilegiat dins de la Xina van resultar inviàbles. Les polítiques de la Xina imperial van determinar en gran mesura la política que posteriorment van adoptar els castellans.

En aquest estudi sobre les relacions sino-castellanes s'analitzen diverses hipòtesis amb l'ajuda de bibliografia específica dels principals experts en la matèria. En l'estudi ens preguntem quins eren els interessos dels castellans sobre la Xina, per què els portuguesos van ser la única potència europea que va obtenir un enclavament en la Xina continental i per què Espanya va fracassar en el seu intent d'obtenir un "Macau" espanyol com el del seu homòleg ibèric. També s'analitza com es van plantejar els projectes d'ambaixada de Martín de Rada de 1575 i de Juan González de Mendoza de 1580 i també com ambdós van acabar fracassant. L'anàlisi també vol demostrar quin impacte va tenir la pirateria durant les primeres dinasties xineses fins arribar a la dinastia Ming; com el sistema de defensa imperial capaç de rebutjar les amenaces provinents del mar va acabar per col·lapsar i quins remeis efectius va adoptar per afrontar el problema de la pirateria als mars de la Xina; i, finalment, de quina manera influí la pirateria als castellans assentats a les Filipines i si va suposar una greu amenaça per les ambicions castellanques.

Els castellans van ser pioners en la creació d'un coneixement de la Xina, molt condicionat per les percepcions anteriors dels portuguesos i influïdes en bona mesura per les llegendes i mites transmesos en època medieval. L'estudi, doncs, també es centra en conèixer quin era el bagatge medieval que els castellans tenien abans d'arribar a les Filipines, com va evolucionar el coneixement sobre la Xina durant l'estada hispànica a

l'arxipèlag filipí i què s'amagava darrere de les descripcions que es feien sobre la Xina dels Ming.

També és intenció d'aquest estudi posar de relleu l'escàs estudi que s'ha fet per part de la historiografia espanyola sobre les relacions sino-castellanes durant el segle XVI. L'anàlisi dels contactes que van mantenir xinesos i castellans no ha sigut un episodi històric gaire analitzat. Historiadors com Borschberg consideren que l'etapa inicial de la expansió de la Monarquia Hispànica per Amèrica ha eclipsat l'etapa asiàtica de l'Imperi Hispànic.¹ Aquesta ha sigut una de les principals motivacions per impulsar el present anàlisi. El període analitzat s'ha acotat entre els anys 1565-1600, el període en el qual s'estableixen les relacions entre els Ming i els castellans. Només en l'apartat de la pirateria hem de remuntar-nos a les dinasties xineses més allunyades en el temps, per comprendre com el mar va determinar en molts casos la política posterior dels Ming. En aquest treball s'utilitzen aportacions historiogràfiques més recents, però encara queda molt camí per recórrer en el seu aprofundiment i difusió.

2. Context Històric

2.1. L'arribada dels castellans a l'Àsia Oriental

L'arribada de Miguel de Legazpi a les Illes Filipines es produí l'any 1565. Els hispànics tenien un objectiu ben definit: trobar una ruta per la qual l'Imperi Hispànic de Felip II pogués accedir a la ruta de les espècies. Aquestes pretensions hispàniques estaven sota l'atenta mirada dels portuguesos, que no volien que els castellans transgredissin les rutes que havien consolidat al llarg del segle XV-XVI.² L'objectiu dels viatges de Magallanes el 1521 i l'empresa fallida de Villa-Lobos del 1543, tenien la missió de trobar un enclavament a prop de les illes de les espècies on poder establir un assentament comercial per disposar del monopoli de la distribució de les espècies. Els castellans volien trencar el comerç portuguès que amb la possessió d'aquests productes tan demandats a Europa recaptava uns amplis i suculents beneficis, que van consolidar

---

¹ Peter Borschberg destaca la importància de Manel Ollé en l'estudi de les relacions sino-castellanes. No obstant això, la historiografia espanyola es troba molt lluny dels nivells d'estudi assolits pels historiadors portuguesos. Vegeu en: Peter Borschberg, «Security, VOC Penetration and Luso-Spanish Co-operation. The Armada of Philippine Governor Juan de Silva in the Straits of Singapore 1616» en Peter Borschberg (ed.), *Iberians in the Singapore-Melaka Area and Adjacent Regions (16th to 18th century)*. (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2004), 35.

² Manel Ollé, *La Invención de China* (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2000), 63-64.

en gran mesura el poder de l'imperi ultramarí portuguès. Les illes que Legazpi va trobar van demostrar ser territoris lluny de ser abundosos en riqueses. El mític *El Dorado* no es trobava a les Filipines ni tampoc es trobava al Japó. Aquestes illes distaven molt de ser semblants a les referències llegendàries que s'havien anat construint en el període medieval europeu. Els castellans es van portar una gran desil·lusió quan es van situar a l'illa de Cebu; la carència de riquesa fèrtil i de riqueses minerals van comprometre seriosament la permanència dels castellans a les illes i la raó d'ésser de la seva empresa colonial. Això va provocar que els castellans plantegessin diferents opcions alternatives per salvar el model colonial. Legazpi, amb el permís del virrei de Nova Espanya, Martín Enríquez de Almansa, va obtenir el consentiment per seguir buscant un espai que estigués pròxim a l'Imperi de la Xina.³

Les dificultats dels hispànics no van parar de créixer un cop es van assentar a les illes Filipines. La escassa obtenció de riqueses i la manca d'excedents agraris es va traduir en una política violenta que buscava extreure per mitja de la violència els pocs recursos que tenien els autòctons de les illes. La creixent pressió que exercien els castellans sobre els nadius no reportava els beneficis suficients com per fer viable l'empresa. Les crisis que van patir els castellans es van fer evidents amb les plagues de llagosta, l'incendi del pairà de Manila i l'incendi que més tard assoliria completament la pròpia ciutat. També van ser dificultats considerables les interrupcions en les comunicacions amb Acapulco, ja fos per motins o ja foren per inclemències climàtiques que feien inviàbles les comunicacions. Un altre factor d'inestabilitat va ser el conflicte que es va derivar dels abusos que els conqueridors van cometre contra els nadius, que els agustins no van tardar en denunciar. La política d'abús i explotació envers els indígenes a la població local van ser motiu de controvèrsies entre civils i religiosos. L'erari de la Corona Hispànica no podia sufragar una empresa colonial de gran magnitud i necessitava obtenir els recursos necessaris per fer possible la viabilitat del projecte filipí. Finalment, l'auge dels comerciants xinesos va ser la solució per a la supervivència dels castellans a les Illes Filipines.⁴ L'arribada creixent de juncs xinesos a Manila per comerciar va ser el factor decisiu per la viabilitat de la colònia filipina. La ruta comercial Fujian-Manila va fer que les controvèrsies entre religiosos i *encomenderos* es suavitzessin; ja no havia

---

³ Ubaldo Iaccarino, *Comercio y diplomacia entre Japón y Filipinas en la era Keichō (1596–1615)* (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2017), 27-28.

⁴ Manel Ollé, *La empresa de China. De la Armada Invencible al Galeón de Manila* (Barcelona: Acantilado, 2000), 10.

necessitat de què els conqueridors continuessin pressionant als nadius quan podien beneficiar-se del comerç amb productes xinesos que eren molt preuats a les illes. Els *encomenderos* van deixar de confrontar-se amb els religiosos per dedicar-se a viure dels beneficis obtinguts amb el comerç del Galió de Manila.⁵

Les possibilitats de riquesa que obria la Xina als conqueridors castellans va fer que aquests somiessin en reproduir les gestes que els seus homòlegs –Hernan Cortés i Pizarro- ja havien realitzat amb gran èxit a Mèxic i a Perú. No obstant això, els castellans es van adonar que el projecte de conquesta i totes les seves aspiracions colonials, que havien aplicat a terres americanes, era incompatible amb la realitat dinàmica i canviant de l'Àsia Oriental. El replantejament de les estratègies colonials va fer que la possessió de les Filipines fos necessària com a base de l'incipient comerç amb els xinesos. El petit assentament inicial de Manila va convertir-se en el centre d'operacions logístiques castellanes des d'on van intentar projectar-se a les diferents regions i imperis de l'Àsia Oriental. Des de Manila s'organitzarien molts dels projectes d'ambaixada per obtenir un enclavament a la Xina continental, des d'on poder monopolitzar el control dels béns xinesos i començar a estendre tots els programes territorials i ideològics a la Xina que anaven vinculats al projecte colonial, i que finalment van acabar fracassant. Aquestes ambaixades frustrades es van transformar en plans de conquesta que per la seva magnitud i per les circumstàncies de la *monarchia universalis* de Felip II van resultar inviables, com detallarem més endavant; des de Manila també s'originarà en gran mesura la construcció de la percepció hispànica de la Xina, allunyada dels mites medievals, influïda pels tòpics de l'experiència portuguesa i per les pròpies vivències indirectes i directes dels conqueridors amb la realitat xinesa. Tots aquests factors van fer que els castellans fossin pioners a Europa per la construcció d'una determinada visió que més tard es difondria pels principals nuclis europeus.

2.2. El sinocentrisme dels Ming: l'única civilització possible

La Xina des de temps antics ha sigut considerada pels seus contemporanis com el centre natural de la civilització dintre del marc de l'Àsia Oriental. El *zhongguo* 中国 sempre s'havia considerat, com indica la traducció del mateix nom, “el país del centre”. Les societats que s'havien generat al voltant seu havien adoptat el bagatge cultural de la Xina (escriptura ideogràfica, pensament, filosofia, religió i organització estatal) que van

---

⁵ Ollé, *La Empresa...*, 10.

anar modificant i perfilant fins esdevindre identitats polítiques pròpies. Des dels temps dels Regnes Combatents, el *Zhangguo* 771-221 a.C., ja s'havien considerat superiors envers els seus veïns més immediats. Dintre d'aquest sinocentrisme, l'emperador *Huangdi*, considerat el fill del cel, era l'encarregat de donar ordre a la civilització. Tots aquells països que restaven fora del *limes* xinès eren considerats com a països perifèrics fora del mandat del cel. Tots aquells països que volien ser considerats com a regnes *wangguo* havien de presentar un tribut a l'emperador, fet que els incloïa dintre de l'òrbita dels països civilitzats. Aquesta etiqueta garantia la legitimitat del govern considerant-los regnes vassalls dels Ming i rebien a canvi la seva protecció. En canvi, aquells que no presentaven tributs al emperador eren considerats bàrbars.⁶ Aquesta consideració de la Xina com el centre del món es va accentuar en bona mesura amb l'arribada de la dinastia autòctona dels Ming 明 (1368-1644). La nova dinastia portava un nom molt eloqüent: el de "llum". La dinastia dels Ming consideraven que havien de tornar a portar la llum al país del centre per tal d'expulsar l'intrús mongol que s'havia apoderat de l'Imperi Xinès. La dinastia mongol dels Yuan 元 va ser expulsada més enllà de les fronteres marcades per la Gran Muralla i el primer emperador i fundador de la dinastia, Zhu Yuanzhang, conegut com a Hongwu, va eradicar els últims reductes de resistència mongola amb una potent força armada i va retornar la Xina a l'ortodòxia més sinocèntrica: l'imperi esdevenia un país impermeable, que no volia rebre cap influència de l'exterior, accentuant els seus trets més autòctons i rebutjant qualsevol empremta bàrbara de la dinastia anterior.⁷ A diferència de l'eurocentrisme europeu, el sinocentrisme xinès no contemplava conquerir i assimilar els seus territoris veïns sinó que adoptava una estratègia de caire defensiu per protegir la civilització enfront als regnes "bàrbars" que la rodejaven. L'experiència negativa dels xinesos autòctons amb la dinastia Yuan va fer que la Xina fos un imperi hermètic, que no volia saber res de l'exterior, que no estava interessat en que cap xinès sortís de les fronteres ni tampoc que cap coneixement sortís de la Gran Muralla perquè podria ser aprofitat per potències estrangeres.⁸ Tot i el període dels viatges marítims de Zheng He, l'imperi va decidir mantenir-se a la defensiva a mesura que les etapes d'esplendor dels regnats de Hongwu

---

⁶ Iaccarino, *Comercio...*, 160-161.

⁷ El etnocentrisme separador dels Ming contrastava amb gran mesura amb l'obertura i captació de coneixements de l'exterior de les dinasties Song i Yuan. Vegeu en: Manel Ollé, «Etnocentrismos en contacto: perfiles ideológicos de las interacciones sinoibéricas durante la segunda mitad del siglo XVI». *Revista HMiC: Història moderna i contemporània*, 4 (2006): 201-203.

⁸ Csaba Oláh, «Border Defence, Border Inspection and Foreign Embassies in the Ming Period» en Zsombor Rajkai i Ildikó Bellér-Hann (eds.), *Frontiers and Boundaries: Encounters on China's Margins* (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2012), 107.

i Yongle quedaven enrere i l'Imperi s'aventurava en el seu procés de culminació d'esplendor però també mostrava els primers signes de decadència en el regnat de Wanli.⁹ L'Imperi Xinès era el més poblat, el més centralitzat (tot i el marge d'autonomia de les províncies del sud que s'escapaven del poder central i que van ser les primeres en contactar amb els ibèrics), el més complex i organitzat del món. No obstant això, l'Imperi dels Ming dels segles XVI-XVII cada cop es veia més incapacitat per donar una resposta i adaptar-se al desafiament dels europeus i a les potències centroasiàtiques que tornaven a ser una amenaça potencial fora de la Gran Muralla, barrera material -i també mental- que separava la civilització de la barbàrie.¹⁰

3. Espanya i la Xina: Aspiracions, projectes d'ambaixada i plans de conquesta

3.1. Què volien aconseguir els castellans a la Xina?

El projecte colonial a les Filipines tenia com a objectiu que la Monarquia Hispànica arribés a les illes Moluques (denominades illes de les Espècies), per tenir el monopoli d'aquestes espècies tant cotitzades en el mercat europeu. Les illes eren una base logística que donaria accés a les riqueses de la zona i facilitaria les iniciatives evangelitzadores.¹¹ En aquest projecte colonial també participava la Monarquia Hispànica amb la voluntat de recrear la *monarchia universalis*. L'empresa colonial filipina va començar sent un model influenciat pel projecte d'explotació i conquesta americana que es volia aplicar a l'Àsia Oriental. No obstant això, tota una sèrie de factors negatius van limitar els objectius inicials que s'havien plantejat. L'expansió colonial es va delimitar a unes illes; els castellans eren una minoria respecte els grans gruixos de població dels imperis xinès i japonès; les pugnes entre religiosos i *encomenderos* sobre el tracte als indígenes es van estendre d'Amèrica fins a l'arxipèlag. A més a més, el model de la *encomienda* fracassarà perquè perdrà tot sentit quan l'opció comercial s'imposi amb força i doni més beneficis gràcies a l'articulació del comerç

---

⁹ Iaccarino, *Comercio...*, 163.

¹⁰ Ollé, *La Invención...*, 9-11; Sobre la idea de frontera com a límit físic i mental vegeu Oláh, «Border Defence, Border Inspection and Foreign Embassies in the Ming Period», 126; Ollé, «Etnocentrismos en contacto: perfiles ideológicos de las interacciones sinoibéricas durante la segunda mitad del siglo XVI», 209-210.

¹¹ Rafael Valladares, *Castilla y Portugal en Asia (1580-1680). Declive imperial y adaptación* (Leuven: Leuven University Press, 2001), 38-39; Diego Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna: La Historia del Gran Reino de la China de Juan González de Mendoza» (tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2016), 25-26.

amb els xinesos de la província de Fujian. L'objectiu inicial dels castellans de fer de les Filipines les "Antilles of East Asia", una base d'operacions des d'on coordinar i dirigir les estratègies de conquesta militar, acabarà sent substituïda per un model comercial que connectava Acapulco amb la província de Fujian en el anomenat Galió de Manila o Nao de la Xina.¹²

Finalment, el comerç va ser l'opció que va permetre la supervivència del projecte colonial filipí. Els castellans van reconsiderar les seves estratègies respecte la Xina en gran part pels canvis adoptats en política externa i interna de l'Imperi dels Ming; la política d'apertura del mar *kaihai* de 1567 que provocà que els xinesos de la província de Fujian poguessin comerciar limitadament amb el sud-est asiàtic va permetre l'arribada dels productes xinesos a Manila i que el model colonial filipí fos viable. La Xina havia encetat un procés d'adopció de la plata com a moneda de canvi i el paper de Manila per fer arribar aquesta plata era decisiu.¹³ Els castellans van extreure uns grans beneficis econòmics fent arribar grans quantitats d'aquest mineral a la Xina.¹⁴ La importància de la puixança comercial queda demostrada quan Manila va rebre el nom de *El Dorado* d'Àsia Oriental degut a l'enorme circulació de metalls preciosos a la zona.¹⁵ Jorge de Sousa Pinto també afirma que va ser gràcies a l'apertura parcial de l'emperador Longqing (1567–1572) que la diàspora xinesa s'instal·lés a Manila i s'articulés satisfactòriament el comerç tan profitós per la Xina i per l'Imperi Hispànic.¹⁶

Flynn i Giráldez consideren que l'enfoc eurocèntric sempre a tendit a minimitzar la importància de la Xina com a gran consumidor de la plata americana i a reduir la seva importància en la revolució dels preus i en el augment de la inflació a Europa durant el segle XVII. L'alta demanda de plata per la monetarització de l'economia xinesa va ser una causa primordial en el floreixement comercial de Manila. Tanmateix, la plata que

---

¹² Manel Ollé, «Early Spanish Insertion into Southeast Asia: the Chinese factor» en Peter Borschberg (ed.), *Iberians in the Singapore-Melaka Area and Adjacent Regions (16th to 18th century)*. (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2004), 24-26.

¹³ Ollé, «Early Spanish Insertion into Southeast Asia: the Chinese factor», 33.

¹⁴ Iaccarino, *Comercio...*, 145.

¹⁵ Iaccarino, *Comercio...*, 30.

¹⁶ Paulo J. Sousa, «Manila, Macao and Chinese networks in South China Sea: adaptive strategies of cooperation and survival (sixteenth-to-seventeenth centuries)». *Anais de História de Além-mar*, XV (2014): 84.

tan necessitava l'Imperi va acabar sent un factor de creixement i també de caiguda de la dinastia Ming.¹⁷

3.2. Portugal, la primera potencia europea en obtenir un enclavament a la Xina

Portugal va ser la primera potencia en arribar a les costes xineses i la pionera en obtenir un assentament provisional que es va fer permanent al llarg dels segles. Els portuguesos van obtenir l'enclavament de Macau perquè els xinesos i els japonesos necessitaven dels portuguesos per comerciar entre ells.¹⁸ La política de l'emperador Longqing del *kaihai* contemplava l'obertura parcial dels ports de Fujian per comerciar amb el sud-est asiàtic, però no permetia que es realitzés un comerç directe amb el Japó. Els portuguesos s'aprofitaven d'aquesta prohibició per actuar com a intermediaris. Per tant, els portuguesos eren necessaris per les autoritats xineses i també per les japoneses per poder realitzar la mediació comercial. No obstant això, el *kaihai* impedia que qualsevol estranger accedís dintre dels límits de la Xina continental.¹⁹

Els intercanvis comercials van permetre als portuguesos obtenir l'assentament de Macau el 1557 i l'assentament comercial japonès a Nagasaki l'any 1571. Els portuguesos van obtenir l'enclavament de Macau a través de la negociació entre el capità portuguès Leonel de Sousa amb el comandant de les forces costaneres xineses, Wang Po. Aquest tracte verbal va ser efectiu per les opinions favorables que es van imposar a la província de Guangdong en què els comerciants portuguesos reportaven amplis beneficis per la compra de productes xinesos a un preu més alt del que estaven acostumats. També va ser important la participació portuguesa en la neutralització de pirates xinesos a Guangdong.²⁰ El fet d'ajudar-los a suprimir les flotes de pirates va ser un factor clau en la bona entesa entre les autoritats locals i els portuguesos.²¹ Abans d'arribar a l'acord verbal de Macau els portuguesos havien sigut expulsats entre 1521 i 1522 pel fracàs de l'ambaixada de Tomé Pires durant el govern de Zhengde. La mort de l'emperador va fer

---

¹⁷ Dennis Flynn i Arturo Giráldez, «Born with a "Silver Spoon": The Origin of World Trade in 1571». *Journal of World History*, 2 (1995), 202-209.

¹⁸ Charles R. Boxer, *South China in the Sixteenth Century* (Londres: Hakluyt Society, 1953), xxxiii.

¹⁹ Manel Ollé, «La proyección de Fujian en Manila: los sangleyes del pairán y el comercio de la Nao de China» en Salvador Bernabéu Albert i Carlos Martínez Shaw (eds.), *Un océano de seda y plata: el universo económico del Galeón de Manila* (Sevilla: CSIC, 2016), 162-163.

²⁰ Boxer, *South...*, xxxv.

²¹ Xing Hang, *Conflict and Commerce in Maritime East Asia: The Zheng Family and the Shaping of the Modern World, c. 1620-1720* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 31.

que les autoritats imperials expulsessin els ambaixadors i els torturessin sota prohibició de tornar a la Xina.²²

Els castellans no van obtenir mai un enclavament a la Xina perquè les males relacions entre les dues potències ibèriques va fer que Portugal mai volgués que Espanya obtingués un enclavament similar al que tenien ells a Macau. D'aquesta manera Portugal impedia l'accés del seu principal competidor dins de la Xina.²³

Les autoritats de Manila aconsellaven actuar als seus ambaixadors com ho havien fet els portuguesos per poder obtenir l'assentament dintre de la costa xinesa. Els portuguesos havien obtingut l'enclavament a través de la negociació, lluny d'obtenir-lo per la força com ho havien intentat la Monarquia Hispànica i Holanda.²⁴ Els castellans van perdre la possibilitat d'assentar-se en el Pinal²⁵ l'any 1598 perquè Portugal es va esforçar a donar una mala imatge dels castellans a les autoritats xineses; els portuguesos no volien que a la Xina s'instal·lés un nou Macau espanyol. Els emperadors recelaven dels castellans per les seves ànsies conqueridores i evitaven així una futura entesa política favorable.²⁶

Tanmateix, l'enclavament de Macau era vigilat sota l'atenta supervisió de l'Imperi Ming. Pels xinesos tenir concentrat tot el comerç a Macau els permetia controlar els "bàrbars". D'aquesta manera podien reduir el contraban i la pirateria; podien utilitzar els portuguesos (que també eren considerats *wokou*) i la seva moderna artilleria per fer fora qualsevol amenaça enemiga. Els xinesos també utilitzaven la tàctica romana del *divide et impera*²⁷, en què feien lluitar els bàrbars entre sí per debilitar-los.²⁸ Fins i tot, la confrontació entre Portugal i Espanya era ben vista pels Ming perquè d'aquesta manera s'asseguraven de que totes dues potències es debilitaven i així no disposaven de recursos suficients com per emprendre una conquesta de la Xina.²⁹ També les autoritats xineses recaptaven un nou impost per drets de duana, és a dir, una nova taxa impositiva que enriquia a les autoritats. En definitiva, els xinesos van veure que el tracte portuguès

---

²² Boxer, *South...*, xxxiii.

²³ Boxer, *South...*, xlii.

²⁴ Roderich Ptak, «Rethinking Exchange and Empires: From the Mediterranean Idea to Seventeenth-Century Macau and Fort Zeelandia». *Crossroads*, 7 (2013): 84.

²⁵ Es considera que el Pinal estava situat en l'actual Hong Kong. Vegeu en: Iaccarino, *Comercio...*, 168.

²⁶ Valladares, *Castilla...*, 8.

²⁷ Ubaldo Iaccarino argumenta que l'estratègia del *divide et impera* era similar a la fórmula *yi Yí zhì Yí* que significa "utilitzar els bàrbars contra els bàrbars". Extret de: Iaccarino, *Comercio...*, 168.

²⁸ Manel Ollé, «Proyectos de conquista y de comercio para China y el sureste de Asia». *Mélanges de la Casa de Velázquez*, article inèdit: 1-23.

²⁹ Sousa, «Manila, Macao and Chinese networks in South China Sea: adaptive strategies of cooperation and survival (sixteenth-to-seventeenth centuries)», 89.

era favorable per la recaptació i enriquiment de les autoritats i pel pragmatisme militar d'utilitzar-los sempre i quan els necessitessin per lluitar contra els *wokou* o altres possibles enemics. La instal·lació dels portuguesos va ser possible gràcies a la política de relaxació de les autoritats imperials, decisió que no va ser sancionada per la cort imperial.³⁰ Els portuguesos també van obtenir Macau pel seu bon tacte a l'hora de negociar amb la Xina, per la facilitat amb la que obtenien la plata japonesa que tant necessitava la dinastia Ming i per ser una base d'operacions on els jesuïtes podien emprendre la conversió dels xinesos al cristianisme. Totes dues potències s'havien vist beneficiades per l'enriquiment derivat del comerç. Manel Ollé afirma que els portuguesos van ser la única potència que aconseguí un assentament a la Xina perdurable en el temps; els europeus no ho aconseguirien fins el segle XIX en el marc de les Guerres de l'Opi.³¹ També afirma que la instal·lació dels portuguesos va ser efectiva gràcies a la diplomàcia regional de la Xina; aquest fet remarca la gran llibertat d'acció que l'Imperi atorgava a les regions que estaven sota el seu control. Tot i la dinàmica centralitzadora del poder dels Ming, hi havia regions costaneres allunyades del poder imperial que adoptaven estratègies que sovint podien ser contradictòries amb la política nacional. Es desmenteix d'aquesta manera el tòpic atribuït a la Xina de ser solament una entitat global única en que totes les regions funcionaven de la mateixa manera.³²

3.3. El projecte d'ambaixada de Martín de Rada de 1575

Els projectes d'ambaixada adreçats a obtenir un assentament a la costa de la Xina foren possibles gràcies a un episodi inesperat. L'atac de Lin Feng, un conegut *wokou* de la província de Fujian que va assaltar Manila el 1574, precipità la primera oportunitat d'entesa entre l'Imperi Xinès i la Monarquia Hispànica. El fenomen de la pirateria en els mars de la Xina va provocar que els castellans tinguessin la seva primera oportunitat d'interacció amb les autoritats xineses. El comandant de les forces marítimes Wang Wanggao va arribar a les illes amb la intenció d'ajudar els castellans a acabar amb Lin Feng. La negociació entre el comandant i el governador Guido de Lavezares va ser clau per impulsar la primera ambaixada sino-castellana d'època moderna. La pirateria, com

---

³⁰ Chang Pin-tsun, «The Rise of Chinese Mercantile Power in Maritime Southeast Asia, c. 1400-1700». *Crossroads*, 6 (2012): 210.

³¹ Manel Ollé, «El Factor Europeo en la Dialéctica Entre Comercio, Contrabando y Piratería en las Costas de China en los Siglos XVI y XVII» en Angela Schottenhammer (ed.), *Tributo, Comercio y Contrabando* (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2014), 56.

³² Ollé, *La Empresa...*, 12-13.

abordarem en el apartat segon d'aquest estudi, es manifesta d'aquesta manera com un fenomen de gran importància que l'Imperi dels Ming volia eradicar.³³ Tant els Ming com els Àustries compartien un enemic comú i la seva bona entesa passava per fomentar una aliança entre els dos per acabar amb el pirata Lin Feng, que a més a més d'assaltar Manila, havia assaltat les costes xineses de les províncies del sud.³⁴

Wang Wanggao va proposar a Guido de Lavezares el lliurament del pirata Lin Feng, viu o mort, a canvi d'emprendre una ambaixada a les províncies de Fujian i Guangdong per reconsiderar l'obtenció d'un enclavament portuari a semblança del Macau portuguès. D'aquesta manera sorgia, per a les autoritats de Manila, una nova oportunitat d'aconseguir un assentament permanent a la Xina. Els membres que van encapçalat l'ambaixada van ser dos frares agustins, Jerónimo Marín i Martín de Rada, i dos *encomenderos* encapçalats per Miguel de Loarca i Pedro de Sarmiento. Antonio García Abásolo creu que l'ambaixada de Martín de Rada va ser la millor ocasió que van tenir els castellans de Manila per establir un enclavament dins de la Xina. Aquesta empresa no permetia només obtenir un Macau espanyol, sinó que també permetia als religiosos estendre l'evangelització dels xinesos. També afirma que Martín de Rada va considerar que Lavezares era el governador que va tenir més possibilitats de "llevar el poblamiento espanyol a Xina por vía de los contactos diplomáticos". També és rellevant el testimoni del virrei de Mèxic, Martín Enríquez, que lloa el paper del governador per la seva capacitat negociadora amb els xinesos i per ser el primer en tenir una bona ocasió per accedir dins de la Xina imperial. Aquesta postura negociadora del governador de les Filipines quedà palesada amb la carta d'agraïment que envià el comandant Wang Wanggao a Lavezares per la bona col·laboració sino-castellana.³⁵

El plantejament de l'ambaixada sino-castellana de 1575 seguia el mateix *modus operandi* que el que establirien les autoritats xineses amb els portuguesos per l'obtenció de l'enclavament de Macau a canvi d'alliberar la província de Guangdong de la pirateria *wokou* el 1557; volien recompensar als castellans amb un enclavament si capturaven el pirata Lin Feng de la mateixa manera que els portuguesos l'havien obtingut en el passat.³⁶ L'establiment de l'ambaixada s'havia impulsat per la decisió d'unes autoritats

---

³³ Ollé, *La Invención...*, 80-81.

³⁴ Antonio G. Abásolo, «Relaciones entre españoles y chinos en Filipinas. Siglos XVI y XVII», en Leoncio Cabrero Fernández (ed.), *España y el Pacífico: Legazpi* (Madrid: Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, 2004), 232.

³⁵ Abásolo, «Relaciones entre españoles y chinos en Filipinas. Siglos XVI y XVII», 232-233.

³⁶ Iaccarino, *Comercio...*, 30.

provincials, no per part de l'emperador, fet que demostra l'alta capacitat d'autonomia que tenien les autoritats locals xineses de negociar amb potències estrangeres. Manel Ollé considera que l'acord va ser fruit d'una situació política xinesa excepcional; la tímida apertura del *kaihai* -legalització limitada del comerç privat amb una política de neutralització dels grups *wokou* que no volien estar sota control imperial- que propulsà l'emperador Longqing va facilitar enormement que aquesta ambaixada es pogués establir.³⁷

Tanmateix, les bones relacions es van interrompre i van acabar fracassant. Els castellans no aconseguen capturar a Lin Feng; per aquest motiu, el comandant Wang Wanggao i el general Shao Ye van tornar a Manila per posar punt i final a la captura del pirata Lin Feng. La resolució de totes les peticions castellanques quedava paralitzada fins que no s'entregués el pirata. Manel Ollé estableix que el fracàs no només es devia a l'afer Lin Feng i la seva fugida, sinó que la mort del governador Guido de Lavezares també fou decisiva; fou una personalitat més predisposada a l'entesa diplomàtica que el seu substitut, Francisco de Sande, jesuïta que era conegut per la seva severitat (en el seu historial figuraven la repressió de la rebel·lió dels Chichimecas a Mèxic) i que s'havia oposat a Lavezares amb un marcat caràcter hispanocèntric. La poca formalitat dels castellans per rebre les autoritats xineses a Manila amb el mateix tracte amb el qual ells havien rebut els ambaixadors castellans i la manca de voluntat de Sande d'enviar regals a les autoritats com havia fet Lavezares (degut a que considerava que oferir regals a les autoritats xineses seria interpretat com una Espanya tributària del emperador de la Xina, provocà el deteriorament de les relacions) va ser decisiva. Les autoritats xineses es van negar a entregar els regals que portaven a l'anterior governador a Francisco de Sande; també el governador Sande es va negar a reconèixer un cadàver mutilat com el del pirata Lin Feng.³⁸ La forta personalitat de Francisco de Sande va fer impossible la resolució satisfactòria de l'ambaixada; la fi de l'entesa pacífica amb els xinesos per la seva postura de no voler enviar més ambaixades i l'activació dels projectes de caire militar per aconseguir els objectius castellans provocà que s'iniciessin els plans de conquesta. Francisco de Sande va suposar el canvi radical del mode d'actuació dels

---

³⁷ Ollé, «El Factor Europeo en la Dialéctica Entre Comercio, Contrabando y Piratería en las Costas de China en los Siglos XVI y XVII», 69.

³⁸ Ollé, *La Invención...*, 83-84.

castellans envers la Xina dels Ming: bloqueig de les ambaixades pacífiques i entrada del paradigma d'empresa de conquesta.³⁹

L'ambaixada de Rada no va tenir èxit però va servir per renovar l'interès de la monarquia en establir una nova ambaixada a la Xina. La monarquia i el Consell d'Índies va començar a documentar-se amb la informació que havia recaptat Rada durant la seva estada a la Xina.⁴⁰ Les dues ambaixades que es van impulsar, la de Martín de Rada i l'ambaixada reial de González de Mendoza (que analitzarem més endavant) van fracassar per la intervenció de Francisco de Sande.⁴¹ Martín de Rada va ser massa ambiciós perquè creia que els xinesos adoptarien la fe cristiana i de retruc servien com a vassalls al rei Felip II. També ignorava que “ningún soberano de la Ciudad Prohibida estaría dispuesto a ponerse bajo la soberanía de un rey bárbaro de un remoto país de Europa”. El tancament de l'ambaixada augmentaria la curiositat europea al voltant del regne de la Xina.⁴²

L'única empresa en la que tingueren èxit els castellans de Manila seria la recopilació d'informació sobre la Xina. La informació que van obtenir els castellans per part de Rada i Mendoza va ser considerada com “the beginning of the first great age of Western Sinology”.⁴³

3.4. L'ambaixada frustrada de González de Mendoza de 1574-1581: d'una entesa pacífica a l'entrada del paradigma de conquesta

El projecte d'ambaixada reial orquestrat des de la cort de Madrid va tenir una preparació minuciosa i que compregué des de 1574 a 1581. A diferència de l'ambaixada de Rada, l'ambaixada de Juan González de Mendoza es va impulsar per decisió de la monarquia de Felip II. L'ambaixada es posà en marxa quan religiosos agustins de Filipines van enviar cartes al rei amb la voluntat d'accelerar l'evangelització de la Xina; urgien al rei que emprengués l'ambaixada de la manera més ràpida possible. Els agustins van enviar a Diego Herrera i González de Mendoza a la cort de Madrid i foren rebuts pel rei el 1574. La mort de Herrera en un naufragi a prop de l'arxipèlag va convertir a Mendoza

---

³⁹ Abásolo, «Relaciones entre españoles y chinos en Filipinas. Siglos XVI y XVII», 232.

⁴⁰ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 66.

⁴¹ Ollé, *La Invención...*, 86-87; Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 75.

⁴² Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 84.

⁴³ Extret de: Robert Richmond Ellis, *They Need Nothing: Hispanic-Asian Encounters of the Colonial Period* (Toronto: University Press, 2012), 47.

en el responsable de l'ambaixada. Els agustins van enviar a Madrid a Francisco de Ortega amb la voluntat de tornar a donar un nou impuls a l'ambaixada.⁴⁴

L'ambaixada de González de Mendoza va ser propiciada per l'anterior ambaixada frustrada de Martín de Rada el 1575. Felip II va demanar que tota la informació que s'havia generat durant l'estada de Rada servís per tenir un coneixement més precís sobre la Xina i no caure en els mateixos errors del passat.⁴⁵ El projecte es va estudiar minuciosament en la cort de Madrid i es van proposar els nous ambaixadors: Mendoza, Francisco de Ortega i Jerónimo Marín (que ja havia participat en l'anterior ambaixada).⁴⁶

Felip II va preparar una gran quantitat de regals per lliurar-los al emperador Wanli. Entre aquests regals hi havia els retrats de Felip II, de l'emperador Carles V, rellotges d'alta qualitat, vins de Cazalla de la Sierra i Guadalcanal i una carta de Felip II adreçada a l'emperador Wanli. El to cordial de Felip II en la carta tenia l'objectiu de persuadir-lo per convertir-se al cristianisme. L'objectiu de Felip II amb l'ambaixada de González de Mendoza era obtenir un tracte més favorable per tenir una posició consolidada al Pacífic. També tenia la missió que l'orde agustí s'encarregués de l'evangelització de l'Imperi i afavorir el comerç entre ambdós imperis. L'experiència de Martín de Rada durant la seva estada a Guangdong i Fujian va ser clau per a que la monarquia considerés que eren necessaris fer regals al emperador per poder segellar amb èxit futurs pactes amb les autoritats imperials xineses i demostrar a l'emperador la grandesa dels territoris de Felip II.⁴⁷

Tot i així, l'ambaixada reial que havia tardat en fer-se efectiva va aturar-se a Nueva España. Quan la notícia de l'ambaixada va arribar al nou virrei de Nueva España, el compte de la Coruña, que havia substituït l'anterior virrei Martín Enríquez, paralitza l'ambaixada perquè volia informar-se de la viabilitat del projecte. El nou virrei va demanar l'opinió de l'anterior virrei, Martín Enríquez, la del procurador general de les illes Filipines i també la de l'ex-governador de les illes que havia fet fracassar qualsevol entesa pacífica amb les autoritats xineses: Francisco de Sande, que resultà determinant

---

⁴⁴ Ollé, *La Invención...*, 87.

⁴⁵ Diego Sola, «El Rey Prudente ante el Hijo del Cielo: Una embajada agustina de Felipe II al Emperador de la China (1575-1582)» en Diana Carrió-Invernizzi (dir.), *Embajadores culturales. Transferencias y lealtades de la diplomacia española de la Edad Moderna* (Madrid: UNED, 2016), 66.

⁴⁶ Ollé, *La Invención...*, 87.

⁴⁷ Sola, «El Rey Prudente ante el Hijo del Cielo: Una embajada agustina de Felipe II al Emperador de la China (1575-1582)», 64-69.

en el fracàs de l'ambaixada reial de González de Mendoza. El jesuïta havia sigut enemic de l'entrada pacífica dins de la Xina i va ser un factor clau per a que els seus arguments negatius persuadissin al nou virrei a que considerés la realització del projecte.⁴⁸

En les relacions amb la Xina es poden distingir dos grups: els sinòfils i els sinofòbics; González de Mendoza entrava dins del primer grup i desitjava una entrada pacífica al regne de la Xina; Sande i Alonso Sánchez, promotors de l'acció bèl·lica, encapçalaven el grup dels que despreciaven qualsevol entesa amistosa amb l'imperi. Els arguments que va esgrimir Sande es recolzaven sota la premissa de que els luxosos regals que el rei adreçava a l'emperador Wanli serien considerats per aquest com un tribut; Francisco de Sande no volia que el rei de la Monarquia Hispànica quedés humiliat davant d'un emperador que se sentia superior.⁴⁹

3.5. La mentalitat hispànica en els plans de conquesta de la Xina

Els castellans, eufòrics després de les conquestes del Mèxic i del Perú, van considerar que la conquesta de la Xina seria un objectiu assolible a curt termini. La reflexió que fa Manel Ollé sobre l'exportació del paradigma de conquesta americana a l'Àsia Oriental demostra que va ser essencial per l'activació de tot un conjunt de plans de conquesta, que per les seves dimensions èpiques, mai es van acabar de materialitzar. Els castellans creien que l'Àsia Oriental podia ser conquerida amb les mateixes pautes de conquesta que havien aplicat amb èxit a Amèrica. Els primers plans de conquesta que es van impulsar obeïen a una lògica que no responia amb la del món de l'Àsia Oriental. A mesura que els castellans anaven recopilant informació sobre el terreny, va demostrar-se que els seus plans de domini fàcil de l'Àsia Oriental no tenien cap possibilitat real d'acomplir-se. Les estratègies d'invasió amb pocs homes, intentant emular a Hernán Cortés, no tenien cap sentit davant d'un Imperi Xinès enèrgic que s'havia esforçat en expulsar altres amenaces euroasiàtiques de les seves fronteres. A mesura que el coneixement sobre la Xina s'incrementava, els plans de conquesta eren modificats substancialment d'acord amb les perspectives reals. Fins i tot el govern de Madrid s'adonà que els projectes d'invasió eren desproporcionats i inassolibles, de manera que finalment optaren per l'entesa pacífica.⁵⁰

---

⁴⁸ Ollé, *La Invención...*, 87.

⁴⁹ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 94-95.

⁵⁰ Ollé, *La Empresa...*, 7-9.

Els plans de conquesta de la Xina van estar enfocats sota el paradigma de la “guerra justa” introduït per Francisco de Vitoria; les conquestes de la Xina no s’havien d’enfocar de la mateixa manera que les d’Amèrica, evitant el saqueig i el pillatge massiu que degenerava en una gran destrucció. Tanmateix, les estratègies que es van adoptar van ser semblants a les que s’havien utilitzat a Amèrica. Un bon exemple d’això va ser la idea del jesuïta Alonso Sánchez, que analitzarem acuradament més endavant en aquest estudi, del *divide et impera*, que consistia en buscar un aliat a la zona per utilitzar-lo en contra d’aquell enemic que es volia derrotar. Sánchez volia utilitzar els japonesos (els grans enemics dels xinesos), o un grup dintre de la Xina que volgués acabar amb la tirania del seu sobirà, per a benefici propi. Quan la mort del tirà s’hagués produït, els castellans podrien imposar el seu domini aprofitant la debilitat dels dos grups confrontats. Les tesis de Vitoria, que denunciaven el mal tracte dels indígenes americans, només van servir per a que els conqueridors castellans maquillessin els seus memorials de conquesta amb justificacions molt lloables a ulls del monarca. Eren un mer tràmit que després no es contemplaria.⁵¹ La projecció de plans de conquesta va coincidir amb el bon clima generat per la unió de les corones de Portugal i Espanya en un sol imperi controlat per Felip II el 1580. El somni de la unificació dels dos imperis feia real la possibilitat de recrear la *monarchia universalis*, fent possible pels castellans, ara sí, una possible conquesta de la Xina on tots els estaments colonials sortirien àmpliament beneficiats. De la conquesta es beneficiarien els conqueridors, que tindrien una gran massa de població que treballaria per ells (grans quantitats de treballadors en mans d’un sol *encomendero*), la possibilitat d’evangelitzar el país més poblat del món i aconseguir estendre el cristianisme catòlic per tot el món asiàtic; és a dir, la voluntat imperial de dominar els confins del món i acomplir els objectius inicials de l’empresa colonial filipina: l’accés a múltiples riqueses metal·líferes i de les tan anhelades espècies.⁵²

3.6. Quins arguments esgrimien els castellans per legitimar la conquesta?

Les justificacions que van esgrimir els partidaris de la conquesta de la Xina van ser de diversa índole. Francisco de Sande va establir que la conquesta de la Xina era necessària per garantir la seguretat de les Filipines i evitar així una potencial amenaça xinesa. Els

---

⁵¹ Ollé, *La Empresa...*, 188.

⁵² John M. Headley, «Spain's Asian Presence, 1565-1590: Structures and Aspirations». *The Hispanic American Historical Review*, 75 (1995): 623-646.

plans de conquesta es van justificar al·legant que els portuguesos estaven armant els xinesos per evitar l'entrada castellana i calia alliberar la Xina del seu tirà.⁵³ Un fet determinant per impulsar els projectes de conquesta pels historiadors va ser la unió de les dues corones el 1580 en què Felip era rei d'Espanya i al mateix temps de Portugal. Ara els plans de conquesta eren legitimats per la viabilitat logística al comptar amb els recursos del *Estado da Índia* portuguès. Els plans de conquesta de la Xina van trobar un aliat entre aquells que volien emprendre l'acció armada contra la Xina: Francisco de Sande. Com hem vist en l'apartat anterior, Sande havia deixat enrere el paradigma pacífic d'establir relacions amistoses per dur a terme una acció bel·licista en què només contemplava una Xina ocupada militarment.⁵⁴ Diego Sola també remarca la importància de Sande en el plantejament dels programes bel·licistes i les seves justificacions alliberadores d'una Xina oprimida per tirans que calia expulsar. Els arguments que Sande va esgrimir davant aquells que volien relacionar-se pacíficament amb els xinesos van ser nombrosos. No volia constituir ambaixades perquè considerava que això humiliava el monarca; no volia donar regals que serien interpretats com a tributs. A més a més, considerava que els portuguesos estaven reforçant l'armament militar dels xinesos i que els xinesos s'estaven enriquint a costa dels castellans de Manila amb el comerç.⁵⁵ A més a més de tots aquests arguments, també jugaren un paper important les calamitats que patien els castellans a les Filipines: la conquesta de la Xina podia ser la solució a tots els problemes que patien (motins, plagues de llagosta, pugnes entre *encomenderos* i religiosos).⁵⁶

3.7. Els projectes de conquesta de la Xina

El plantejament dels projectes de conquesta van començar a sorgir quan els castellans van arribar a les Filipines. El primer governador de les Filipines, Legazpi, va enviar el 1567 una carta al rei Felip II proposant-li l'entrada a les costes xineses amb sis galeres. El primer en formular un pla de conquesta de la Xina va ser l'agustí Martín de Rada el 1569; aquest argumentava al rei que les Filipines podien ser utilitzades com les noves Antilles de l'Àsia Oriental per on procedir a la conquesta dels territoris de la Xina i del sud-est asiàtic. En aquestes proposicions estava ben arrelat el sentiment d'invencibilitat

---

⁵³ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 93-94.

⁵⁴ Iaccarino, *Comercio...*, 180.

⁵⁵ Sola, «El Rey Prudente ante el Hijo del Cielo: Una embajada agustina de Felipe II al Emperador de la China (1575-1582)», 75-76.

⁵⁶ José A. Cervera, «Los planes españoles para conquistar China a través de Nueva España y Centroamérica en el siglo XVI». *Cuadernos de Intercambio*, 12 (2013): 228.

hispànica. No obstant això, assenyala que la postura prudent del monarca i la voluntat de prioritzar les relacions pacífiques per sobre de les hostils havia de ser el camí a recórrer. Es van seguir traçant altres projectes “quimèrics” de conquesta de la Xina, com el pla d’Hernando de Riquel, que creia que amb seixanta bons soldats es podrien reproduir les gestes de Hernán Cortés a la Xina; també Guido de Lavezares va considerar com a viable conquerir la Xina, tot i tenir una postura diplomàtica amb les autoritats xineses. Juan Pablo de Carrión també va proposar la invasió afirmant que les terres filipines eren pobres i que a la Xina abundaven les riqueses que calia extreure. L’any 1576 Francisco de Sande havia proposat un pla de conquesta de la Xina en paral·lel amb un altre seguidor de la via bel·licista, l’oïdor de l’Audiència de Guatemala, Diego Palacios, que havia traçat un pla de conquesta que Sande copiaria. El Consell d’Índies i el govern de Madrid seguien considerant aquests plans com “inexactos” i “descabellados”; més endavant, Francisco Cabral proposà un pla de conquesta el 1584 pel fracàs de l’ambaixada d’Alonso Sánchez i tenia l’objectiu d’envair la Xina amb la utilització dels seus eterns enemics: una força conjunta entre mercenaris japonesos, autòctons filipins i soldats castellans.⁵⁷ El projecte de Sande de 1576 tenia la finalitat de conquerir la Xina amb quatre mil soldats, i de la mateixa manera que havia aconseguit Cortés, una part de la població s’uniria amb els estrangers alliberadors del seu emperador.⁵⁸ Aquest llistat de proposicions que finalment no es van dur a terme demostren que els castellans van estar disposats a conquerir la Xina des de la arrogància, tot i no saber amb exactitud el sistema que tenien els Ming per expulsar qualsevol amenaça de l’exterior. Aquestes consideracions de superioritat envers l’alteritat topen amb la mirada prudent de les altes instàncies de la monarquia en desestimar aquests projectes.⁵⁹

3.8. Alonso Sánchez: el jesuïta que somiava conquerir la Xina

El pla de conquesta d’Alonso Sánchez es va posar en marxa de la mateixa manera en què s’havia produït el de Francisco de Sande quan l’ambaixada de Rada havia fracassat; el fracàs de l’ambaixada de Alonso Sánchez a Macau va accelerar un nou pla de conquesta. L’any 1582 Alonso Sánchez havia sigut enviat a Macau per ordres del governador Gonzalo Ronquillo de Peñalosa per anar a informar a les autoritats

---

⁵⁷ Ollé, *La Invención...*, 73-86.

⁵⁸ Cervera, «Los planes españoles para conquistar China a través de Nueva España y Centroamérica en el siglo XVI», 233.

⁵⁹ Boxer, *South...*, 1.

portugueses de Macau sobre el fet de la unió entre Portugal i Espanya el 1580. Alonso Sánchez no només volia anunciar a les autoritats de Macau la unió de corones, sinó que també tenia l'objectiu de recopilar dades estratègiques per poder emprendre en el futur una acció bèl·lica contra la Xina. Els objectius de Sánchez eren obtenir un enclavament comercial dins de la costa xinesa, encapçalar una missió evangelitzadora i afavorir l'entrada dels castellans en la Xina.⁶⁰ La mala sort va jugar en contra del jesuïta, que en comptes d'anar fins a Macau, va arribar a les costes de Fujian de forma accidental. Alonso Sánchez va ser detingut per les autoritats imperials per l'entrada il·legal a la costa xinesa i va ser traslladat a la ciutat de Zhaoqing, on va ser sotmès a interrogatoris que tenien per objectiu conèixer les intencions del jesuïta. Aquest va ser el principal motiu pel qual optaria més endavant per reconsiderar la conquesta militar. La mediació dels jesuïtes italians, entre els quals hi havia Ruggieri, va ser cabdal per a que sortís en llibertat. Paulo Sousa assegura que les autoritats de Macau es van alarmar quan descobriren els intents castellans per penetrar dins de l'imperi. L'arrest de Sánchez i el dels franciscans de Jerónimo de Burgos que havien intentat accedir a la Xina per dur a terme un procés d'evangelització podien posar en perill el seu assentament privilegiat de Macau.⁶¹ El viatge d'Alonso Sánchez va ser crucial per articular el pla de conquesta que ell animaria a posar en marxa. Que a Sánchez i al factor reial Juan Bautista Román els hi prohibissin tornar a la Xina va fer que sumessin esforços per preparar uns arguments que poguessin justificar la intervenció armada.⁶² La intenció era acompanyar l'evangelització amb una intervenció militar. Un dels arguments que van esgrimir era que el poble xinès vivia en pecat per la tolerància envers l'homosexualitat i la idolatria del diner.⁶³ L'obtenció de recursos aurífers prometia enriquir aquells que participessin en la conquesta militar.⁶⁴

Un cop esgrimits els arguments, Alonso Sánchez es va disposar a dotar el projecte militar d'una profunda carrega jurídica i teològica que permetés justificar la necessitat d'accedir a la Xina per la via armada i no per la via pacífica. Aquesta necessitat de legitimitació venia donada per la imposició de les tesis de Francisco de Vitoria en que la guerra quedava justificada en cas de que el poble que es volia evangelitzar demostrés

---

⁶⁰ Ollé, *La Empresa...*, 95-96.

⁶¹ Sousa, «Manila, Macao and Chinese networks in South China Sea: adaptive strategies of cooperation and survival (sixteenth-to-seventeenth centuries)», 88; Cervera, «Los planes españoles para conquistar China a través de Nueva España y Centroamérica en el siglo XVI», 226

⁶² Ollé, «Proyectos de conquista y de comercio para China y el sureste de Asia», 11.

⁶³ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 96.

⁶⁴ Iaccarino, *Comercio...*, 307.

oposició a la via pacífica. Alonso Sánchez va considerar que la guerra justa quedava legitimada per la dificultat d'estendre la fe cristiana entre els xinesos.⁶⁵

El projecte de conquesta de Sánchez també tenia el vistiplau d'altres personalitats, com Juan Bautista Román, i la complicitat dels jesuïtes de Macau que van considerar positiva la invasió en primera instància per l'impacte psicològic de la notícia de que els dos regnes tenien un sol rei i pel poder que tenia Alonso Sánchez dins dels jesuïtes. Al principi, el bisbe de Manila, Domingo de Salazar, i la seva junta dubtaven de la conquesta, però gràcies a l'efecte persuasiu de Sánchez van reconsiderar la postura pacífica durant el transcurs del denominat Sínode de Manila de 1581-1586; l'estudi de la legitimitat jurídica i teològica de la conquesta va concloure que era necessària la via de les armes per evangelitzar la Xina. El mateix bisbe de Manila va voler informar al Papa Gregori XIII i a Felip II de la dificultat d'evangelitzar sense l'ús de contingents militars.⁶⁶

La planificació i la organització de la logística i estratègia per conduir l'assalt que es va presentar en el Memorial General de tots els estats de Filipines de 1586, coincidia amb la mateixa estratègia adoptada pel pla de conquesta proposat per Juan Bautista Román, en què es proposava la utilització de contingents japonesos aprofitant la profunda enemistat entre aquests i els xinesos.⁶⁷ L'armada estava formada per deu o dotze galeres i galions, armades amb soldats de diverses procedències (castellans, filipins i japonesos contractats pels *daimiyo* cristians de Kyushu (com el clan dels Omura).⁶⁸ Els castellans havien de començar la invasió per la província de Fujian i els portuguesos havien d'atacar des de Guandong, per la seva posició dins de Macau. Les forces armades de les dues corones havien de mobilitzar uns deu o dotze mil soldats castellans; sis mil indis de las Visayas; cinc-cents esclaus de la Índia i sis mil japonesos. Aquest pla considerava l'ús del suborn per convèncer autoritats xineses locals i no adoptar el model de conquesta americà de destrucció i excessos com marcaven les tesis de Vitoria (que només serien acomplertes sobre el paper).⁶⁹

Segons Richmond Ellis, Alonso Sánchez buscava el mestissatge entre castellans i xinesos; l'autor afirma que el jesuïta establia que els atributs físics dels xinesos eren

---

⁶⁵ Ollé, *La Empresa...*, 112 i 123.

⁶⁶ Ollé, *La Invención...*, 125; Ollé, «Proyectos de conquista y de comercio para China y el sureste de Asia», 13.

⁶⁷ Headley, «Spain's Asian Presence, 1565-1590: Structures and Aspirations», 639.

⁶⁸ Iaccarino, *Comercio...*, 53.

⁶⁹ Ollé, *La Empresa...*, 177-180.

superiors als dels indis salvatges americans.⁷⁰ Sánchez mantenia la idea de que tot i ser civilitzats eren imperfectes pel fet de no ser cristians. Aquesta visió despectiva i eurocèntrica també era present en el missioner Fernandez de Navarrete del segle XVII en que es preguntava com els xinesos que estaven tan allunyats de la fe cristiana podien tenir uns atributs semblants als cristians. Per al missioner resultava impossible que compartís el mateix grau de civilitat una alteritat incapaç de creure en Déu. Tot i així, el pla de conquesta va ser desestimat per Felip II. La decisió del monarca va ser motivada per la derrota de l'Armada Invencible.⁷¹ La cort de Madrid no volia interferir en els assumptes de Portugal per a que no perdés l'estatus que tenia dins de la regió.⁷² Una altra causa del fracàs del pla de conquesta va ser l'oposició dels jesuïtes italians, com Mateo Ricci, i dels superiors de l'orde jesuïta, com Claudio Acquaviva, que eren partidaris d'una evangelització pacífica.⁷³ L'oposició de José de Acosta va ser clau en la negativa d'impulsar el pla de conquesta; Acosta afirmava que en el cas de Mèxic i Perú la evangelització per via militar estava justificada, però no en el cas de la Xina no, ja que pel seu grau de civilitat una empresa evangelitzadora forçosa podia suposar un perill per estendre la fe cristiana.⁷⁴ Manel Ollé considera que amb la fi del projecte d'Alonso Sánchez s'acabava la febre conqueridora; l'empresa militar era substituïda per una posició prudent i defensiva per l'amenaça del pla de conquesta de les Filipines que Toyotomi Hideyoshi, un dels unificadors del Japó, volia impulsar.⁷⁵ Aquesta postura defensiva s'havia adoptat pels constants fracassos per intentar conquerir les illes de les espècies, per l'amenaça de l'expansionisme japonès i per la inferioritat numèrica dels castellans envers els xinesos. L'objectiu tan anhelat d'aconseguir un enclavament comercial en la Xina faria fracassar la viabilitat de Manila com enllaç comercial de connexió d'Amèrica amb Àsia. Va ser així com la postura agressiva va canviar a una postura comercial; es va passar de considerar una futura Armada Invencible que operés a l'Àsia Oriental a l'opció comercial del Galió de Manila.⁷⁶

La política d'apertura de l'emperador Longqing del *kaihai* va fer que la relaxació de la prohibició a comerciar amb el sud-est asiàtic -amb l'obertura parcial dels ports de

---

⁷⁰ "should conquer China, but the Spanish and the Chinese should intermarry". Extret de: Ellis, *They Need...*, 3.

⁷¹ Ellis, *They Need...*, 3-5.

⁷² Ollé, *La Empresa...*, 238.

⁷³ Headley, «Spain's Asian Presence, 1565-1590: Structures and Aspirations», 639.

⁷⁴ Headley, «Spain's Asian Presence, 1565-1590: Structures and Aspirations», 645.

⁷⁵ Ollé, *La Empresa...*, 231-232.

⁷⁶ Ollé, «La proyección de Fujian en Manila: los sangleyes del pairán y el comercio de la Nao de China», 159.

Fujian- fes que el comerç de Manila afluïrés per l'arribada de la diàspora xinesa que es va instal·lar a la ciutat. Manila va passar de ser les Antilles del sud-est asiàtic des d'on impulsar la conquesta de la Xina a una ciutat cosmopolita i comercial. Amb la fi dels projectes de conquesta els castellans es centrarien en controlar la gran diàspora xinesa que s'havia situat dins de Manila; al final els conqueridors castellans van passar a ser conquerits de forma subtil per part dels xinesos que es van instal·lar dins de les Filipines.⁷⁷

4. Una amenaça compartida: els wokou

4.1. El problema de la pirateria als mars de la Xina. Dels orígens fins a la dinastia Ming

L'Imperi Xinès sempre havia donat una importància cabdal a l'organització de la seva defensa davant de potències centro-asiàtiques que sempre amenaçaven la integritat de l'Imperi. Normalment es tendeix a considerar que la única amenaça que patia l'Imperi provenia del continent; no obstant això, l'amenaça dels pobles de les estepes no va ser la única preocupació que tingueren les successives dinasties imperials al llarg del temps. El problema de la pirateria era un fenomen que amenaçà les fronteres costaneres de la Xina. Aquestes agrupacions informals, denominades pirates o *wokou* per part del poder oficial, realitzaven ràtzies per les costes xineses per obtenir beneficis a través de la violència i el pillatge o participant en el comerç il·legal.⁷⁸

La preocupació per la seguretat dels mars de la Xina va ser un maldecap recurrent entre la successió d'emperadors xinesos de diferents dinasties. Durant la dinastia Han s'utilitzaven flotes de vaixells per realitzar l'expansió imperial i s'utilitzaven les fortificacions de les mateixes ciutats per garantir la defensa de l'Imperi. El nombre de patrulles i de construccions de xarxes de fortificacions i parapets defensius van anar creixent significativament. Tanmateix, durant aquesta dinastia no s'observa cap evolució en les defenses marítimes degut a que l'imperi se sentia fort i molts pocs s'atreuen a enemistar-se amb l'Imperi Xinès. Els Han no estaven massa preocupats per les possibles amenaces que podien sorgir del mar; els seus esforços estaven més centrats

---

⁷⁷ Ollé, «La proyección de Fujian en Manila: los sangleyes del pairán y el comercio de la Nao de China», 166; Ollé, *La Empresa...*, 7.

⁷⁸ Ollé, «El Factor Europeo en la Dialéctica Entre Comercio, Contrabando y Piratería en las Costas de China en los Siglos XVI y XVII», 57.

en contenir l'amença de les estepes, que amenaçaven els límits de la Gran Muralla de la Xina.

La necessitat d'establir una línia de defensa costanera es va produir amb l'adveniment de la dinastia Song; aquesta dinastia necessitava del mar com a via de supervivència de l'Imperi per fer front a tots aquells pobles de les estepes que suposaven una amenaça de primer nivell a les fronteres imperials. Pels Song el mar era la única esperança per escapar dels estats norteny. Per la dinastia (no autòctona) dels mongols, els Yuan, van haver d'adoptar polítiques de protecció costaneres i l'establiment de patrulles marítimes d'intercepció pel creixement de la pirateria dins del mar de la Xina. Els primers *wokou* van aparèixer en els primers anys de la dinastia Yuan. La inestabilitat política al Japó i el "little ice age" van fer que molts es dediquessin a viure del pillatge per sobreviure.⁷⁹

El mar sempre va ser una font de problemes per la dinastia Ming. La pirateria amenaçava l'estabilitat interna de la Xina, sobretot per a les regions costaneres del sud de la Xina. El primer emperador de la dinastia Ming, Zhu Yuanzhang, anomenat també Hongwu, va posar en marxa tot un programa d'enfortiment militar per seguir evitant els maldecaps constants que el mar havia produït en temps anteriors. Durant els primers anys de la dinastia Ming els esforços defensius es van centrar en expulsar l'amença mongol fora de les fronteres, fet que provocà que es descuidés el manteniment de les fortaleses de la costa de Shandong i que fos més senzill, per part dels *wokou*, penetrar en les costes xineses. A més a més, les forces navals mongoles que operaven per garantir la seguretat s'havien retirat. Per contrarestar-ho, l'emperador Hongwu va ordenar la plantació de 50 milions d'arbres a Nanjing per poder disposar de fusta suficient per preparar una flota operativa que esborrés dels mars de la Xina l'amença dels *wokou*.⁸⁰ Aquest programa de construcció de vaixells i la posada en marxa de drassanes per elaborar-los es va acompanyar també per una política de restricció del comerç privat, anomenada *haijin*. Aquesta política del *haijin*, anomenada literalment "prohibició del mar", aplicada entre 1371-1567, pretenia suspendre el comerç privat i que tota activitat comercial fos directament controlada per l'estat. El comerç tributari oficial servia per obtenir reconeixement per part dels altres països que volien tenir accés als productes sumptuosos xinesos. També era una mesura per impedir la generació d'agrupacions

---

⁷⁹ Mathieu Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings». *Crossroads*, 11 (2015): 99-101.

⁸⁰ Iaccarino, *Comercio...*, 78.

wokou. El *haijin* va ser una de les polítiques adoptades pel nou emperador, que juntament amb la construcció d'una xarxa de fortalezes operatives que anaven de la costa de Liandong fins a Guangdong, permetia fer front a les amenaces dels *wokou*. El sistema de realització de fortalezes intermèdies i parapets defensius és considerat actualment com el “Maritime Great Wall”.⁸¹ Aquesta política del *haijin* serà implementada amb força per les autoritats Ming durant el segle XVI, en un moment d'alta intensitat de la pirateria en els mars de la Xina. Aquesta prohibició del comerç privat per limitar els *wokou* acabarà fracassant. Això va quedar reflectit en l'expulsió dels portuguesos el 1522, tot i que les autoritats de Guangdong demanessin a les altes instàncies imperials l'entrada de portuguesos pels grans beneficis que la seva intermediació entre la Xina i el Japó suposava.⁸²

Tot el complex sistema de fortificacions que va planificar Hongwu va ser efectiva per la implementació d'un sistema de manteniment i protecció dels emplaçaments destinant una guarnició autosuficient i hereditària. El “*wei-suo system*” consistia en establir en les fortificacions guarnicions militars hereditàries, en que els soldats esdevenien pagesos al mateix temps.⁸³ Aquest sistema de defensa donava avantatges als soldats que podien conrear i alimentar-se amb la seva porció de terra i a canvi l'Imperi Xinès s'assegurava una presència estable en les guarnicions militars de les fortalezes costaneres.⁸⁴ El sistema del *wei-suo* era un sistema de defensa similar al que havia sigut implementat durant la dinastia Tang. El sistema permetia tenir una guarnició permanent i operativa, sense haver de donar el control de les tropes imperials a uns generals que després d'haver vençut l'enemic podia amotinar-se, un problema que s'havia manifestat durant la dinastia Tang i Song. Amb aquest sistema defensiu, els emplaçaments militars quedaven custodiats per soldats que rebien una terra i podien pagar-se l'armament. El sistema permetia repoblar i cultivar zones devastades, que s'incrementessin les collites, es pogués alimentar satisfactòriament a la població i costejar el sou dels oficials.⁸⁵ Aquest sistema de defensa es complementava amb una extensa literatura que els experts xinesos havien elaborat per la defensa de l'Imperi; un bon exemple és el compendi de

---

⁸¹ Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings», 101-102.

⁸² Boxer, *South...*, xxxii.

⁸³ Hang, *Conflict...*, 30.

⁸⁴ Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings», 103.

⁸⁵ Albert Chan, *The Glory and Fall of the Ming Dynasty* (Norman: University of Oklahoma Press, 1982), 40-41.

mapes del mar *Chouhai tubian* de Zheng Ruozeng (1561-1562), un veritable atlas on estaven representades les ciutats i les fortificacions de la costa xinesa. Aquesta literatura estratègica suposava un veritable manual pels assessors imperials, que la utilitzaven per poder determinar quina estratègia era la més òptima per rebutjar un possible atac imminent extern.⁸⁶ Un sistema de defensa que al mateix temps mantenia assegurades les fronteres imperials d'agressions externes i permetia que el sistema fiscal dels Ming no hagués de costejar-se una de les defenses més complexes del món.

4.2. L'Imperi Ming contra els wokou: Del *haijin* al *kaihai*

Durant el segle XVI les defenses que havien aconseguit rebutjar les agressions dels pirates es van anar debilitant amb el pas del temps perquè el *wei-suo* havia perdut força. Moltes fortificacions havien quedat abandonades per un seguit de causes que els historiadors apunten com a decisives en el debilitament dels Ming. En el segle XVI la societat estava influïda per les tesis de la ortodòxia neo-confuciana; aquest pensament donava gran prestigi a les carreres civils en detriment de les carreres militars per obtenir un millor ascens social; les possibilitats d'ascens social quedaven limitades per aquells que estaven dintre del cos de l'exèrcit. Aquesta nova mentalitat va fer que molts individus que conformaven les guarnicions de la xarxa fortificada de la costa xinesa abandonessin la carrera militar per entrar en la burocràcia imperial. Aquesta falta de soldats i de dirigents va afectar a la moral de les guarnicions i provocà la inoperativitat de moltes fortificacions.⁸⁷ Per altra banda, el període que va del 1372 al 1521 la defensa costanera no va ser necessària per la relativa tranquil·litat de les fronteres imperials. De la mateixa manera que la prohibició *haijin* va allunyar els pirates per l'escassa circulació de vaixells amb béns xinesos, també contribuï a la relaxació i debilitament de les forteses creades durant l'era Hongwu i Yongle. El deteriorament progressiu de les forteses, la falta de personal, el poc manteniment dels parapets i forteses i la falta de vaixells de vigilància costanera que poguessin realitzar operacions d'intercepció de vaixells pirates va fer que la "Maritime Great Wall" fos ineficaç, sobretot durant el regnat de Jiajing (1507-1567), per evitar les incursions dels pirates. Un altre factor contraproductiu del *haijin* va ser que la població moltes vegades es sentís temptada de sortejar la prohibició per dedicar-se al comerç de contraban. Les iniciatives il·legals van

---

⁸⁶ Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings», 102.

⁸⁷ Hang, *Conflict...*, 29-30.

augmentar i la població sovint s'enfrontaven a les tropes imperials per poder seguir lucrant-se d'un comerç que el primer emperador s'havia esforçat en suprimir. L'opinió dels historiadors és unànime al considerar aquest període com inestable i de gran intensitat piràtica a les costes xineses.⁸⁸

Tot i les mesures prohibitòries del comerç privat propulsades per l'emperador, moltes autoritats del mateix imperi, sovint locals, van vulnerar sistemàticament les lleis imperials afavorint les activitats il·legals per seguir mantenint els alts nivells de lucre i riquesa que aquesta activitat il·lícita comportava. Si les autoritats imperials haguessin complert les directrius del emperador les situacions i episodis de violència a la costa xinesa no haguessin sigut tan intensos.⁸⁹ Xing Hang posa per exemple el cas dels portuguesos (també considerats pirates pels Ming): abans d'obtenir el permís per assentar-se a Macau, les autoritats de Guangdong van deixar que aquests s'establissin il·legalment -no fent cas al decret imperial que els havia expulsat el 1522- en el que seria el futur Macau. Fins i tot van demanar a l'emperador tolerància envers els portuguesos per tal de seguir utilitzant els "bàrbars" per seguir enriquint-se.⁹⁰

La política de defensa de l'Imperi havia sigut molt efectiva entre 1380 i 1430. La prohibició del *haijin*, que havia sigut utilitzada en part per impedir l'activitat de la pirateria, va acabar degenerant-se en un incipient contraban en què la mateixa societat xinesa estava implicada en gran mesura. El creixement de les activitats *wokou* durant el segle XVI van ser produïdes pel gran creixement de les organitzacions informals de contrabandistes que estaven fora de la legalitat xinesa. Aquestes organitzacions sovint agrupades i dirigides per famílies amb poder que es lucraven de la situació feien que moltes famílies acudissin a ells per poder sobreviure. El mode de viure d'aquestes famílies es basava en el comerç privat i aquest s'havia prohibit per ordre imperial. Moltes famílies van participar en el contraban per les dures condicions socio-econòmiques de les regions costaneres.⁹¹

La situació d'emergència en els límits fronterers de la dinastia Ming no va disminuir i van necessitar d'una resposta enèrgica per part de l'Imperi per solucionar tots els

---

⁸⁸ Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings», 104-105.

⁸⁹ Roderich Ptak, *China and the Asian seas. Trade, travel, and visions of the other (1400-1750)* (Aldershot: Ashgate Variorum, 1998), 44.

⁹⁰ Hang, *Conflict...*, 31.

⁹¹ Ptak, *China...*, 215-216.

problemes que se'n derivava. Es pot observar com els Ming eren capaços d'adoptar en moments complicats decisions encertades per acabar amb els problemes més importants. Així va ser com es va crear una potent força armada durant el període més fort de pirateria en el regnat de l'emperador Jiajing. Aquestes mesures encapçalades pel general Qi Jiguang consistien en contractar mercenaris i entrenar-los per rebutjar els enemics. Efectivament, les mesures del general Qi van resultar eficaces per reduir l'impacte de la pirateria en la costa nord de la Xina. L'autorització imperial d'invertir gran quantitat de diners en la contractació de mercenaris per suplir les guarnicions debilitades del sistema *wei-suo* també fou important. Tot i l'efectivitat del general Qi a la zona nord, això provocà que els pirates anessin cap a les zones de les regions del sud, com per exemple la província de Fujian, on el poder de l'emperador no era tan efectiu i, tal i com s'ha comentat en apartats anteriors, les autoritats imperials estaven dividides a l'hora de complir les lleis restrictives *haijin*. L'estratègia del general Qi va ser adoptada pel general Yu Daoyu, que aniquilà amb èxit les confederacions de contrabandistes; les naus que posseïen eren requisades per ser utilitzades com a juncs de guerra per reforçar la vigilància costanera. Així va ser com el general va desarticular la xarxa de contrabandistes del port de Yuegang.⁹²

Tot i els èxits militars de les campanyes realitzades pels generals xinesos, el comerç il·legal amb el sud-est asiàtic era una realitat que no podien obviar. Eren molts els que es saltaven les lleis restrictives del *haijin*. En les files dels generals contrabandistes xinesos es trobaven soldats japonesos experimentats –molts d'ells samurais que participaven del lucratiu botí que obtenien per assaltar la costa xinesa- que venien d'haver participat en múltiples batalles durant el període d'inestabilitat del Japó, en plena lluita per la centralització fins a la instauració del govern del *Bakufu* per Ieyasu Tokugawa (1603-1868). D'aquesta manera, Xing Hang demostra que s'ha de batre el tòpic en que s'afirma que els *wokou* eren només pirates japonesos, quan la seva gran majoria eren de procedència xinesa. Fins i tot els caps de les organitzacions de pirates eren liderades per xinesos.⁹³

Finalment, la postura que adoptà l'Imperi va ser decisiva. L'emperador Longqing va posar en pràctica la política del *kaihai*.⁹⁴ L'emperador va demostrar lluïdesa a l'aplicar

---

⁹² Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings», 105; Hang, *Conflict...*, 30.

⁹³ Hang, *Conflict...*, 29.

⁹⁴ Traduït literalment del xinès significa “apertura del mar”.

la relaxació de la prohibició del comerç en la província de Fujian, obrint el port de Yuegang i concedint llicències limitades als xinesos que volguessin sortir cap el sud-est asiàtic, a excepció de l'enemic japonès, per acabar amb la pirateria. No obstant això, tot i l'expedició de llicències limitades, van ser molts més els vaixells que van anar en direcció cap al sud-est asiàtic de manera il·legal. Segons Manel Ollé, la política del *kaihai* va ser determinant per concloure el període d'intensitat d'atacs dels *wokou* que comprèn el període entre 1520-1570.⁹⁵

4.3. La pirateria va suposar una gran amenaça per l'estabilitat dels Ming?

Manel Ollé, estableix diferents fases de presència de comunitats il·legals mercantils al marge del poder oficial: el període dels *wokou* comprès entre 1520 i 1575 (en què la majoria dels pirates eren xinesos) i el període de 1620 a 1684 on els pirates acabaren esdevenint mediadors entre les potències europees i les comunitats xineses i, a més a més, una força capaç de plantar cara al domini dels manxús de la dinastia forània dels Qing.⁹⁶

No es pot obviar el fort impacte que va tenir el fenomen de la pirateria en la seguretat de l'Imperi. Els Ming van invertir una gran quantitat de diners en la defensa costanera per tal d'expulsar els pirates fora de les seves fronteres. La defensa autònoma autosuficient en que l'Imperi no havia d'aportar cap cost afegit en al protecció de les seves fronteres va acabar per fracassar i va necessitar d'una defensa amb mercenaris que va suposar un cost elevat per les arquees imperials. Aquesta despesa va fer que durant els últims cinquanta anys de l'Imperi no es destinessin recursos en pagar les defenses de la frontera. Tot i els alts (i costosos) recursos destinats a la defensa de l'Imperi, els Ming van utilitzar els manuals i atles que s'havien dissenyat per adoptar estratègies ofensives i defensives i per ajudar l'Imperi a prendre decisions efectives en moments en que la potència manxú amenaçava l'estabilitat del imperi. El bagatge i l'experiència marítima també va servir per enfrontar-se a un enemic que desconeixia les habilitats de la navegació.

La historiografia considera que la pirateria va ser una greu amenaça però que no va ser capaç de destruir estructuralment l'Imperi dels Ming. Mathieu Torck considera que

---

⁹⁵ Ollé, «El Factor Europeo en la Dialéctica Entre Comercio, Contrabando y Piratería en las Costas de China en los Siglos XVI y XVII», 59-71.

⁹⁶ Ollé, «El Factor Europeo en la Dialéctica Entre Comercio, Contrabando y Piratería en las Costas de China en los Siglos XVI y XVII», 71.

l'Imperi tenia les suficients capacitats militars com per rebutjar un enemic extern. La dinastia Ming, tot i el problema que li va suposar el fenomen de la pirateria, va disposar de tot un arsenal suficient com per oposar-se als seus enemics externs, fins i tot contra les potències europees.⁹⁷

4.4. Els castellans i Lin Feng

Quan els castellans van arribar a les Filipines desconeixien del fenomen de la pirateria en els mars de la Xina. Quan van arribar ja s'havien estès els efectes de la política de relaxació de l'emperador Longqing. No obstant això, van haver pirates que es van resistir a ser legalitzats per part de l'emperador. Lin Feng (conegut en les fonts castellanes com Limahon) era un reconegut *wokou* que havia sigut expulsat de la Xina per les forces imperials. Lin Feng, quan fugia de les autoritats imperials, va decidir prendre la ciutat de Manila, a mans dels castellans, perquè era una plaça fàcil de conquerir degut al reduït nombre d'habitants. A més a més, Manila era un lloc que estava lluny del radi d'acció de les autoritats imperials i podia ser una base permanent des d'on operar.

L'atac de Lin Feng l'any 1574 a la ciutat de Manila va sorprendre a les autoritats hispàniques perquè va acabar per destruir la ciutat. Les tropes de Lin Feng eren cossos de xinesos i japonesos ben armats i experimentats en múltiples batalles, fet que va suposar un perill real pels castellans. Arrel del desplegament i atac del pirata xinès, els castellans es mostraren insegurs i dubtosos de la confiança de la diàspora xinesa que s'havia establert dins de la ciutat de Manila. L'atac de Limahon va fer que els castellans prenguessin consciència de que estaven en inferioritat numèrica en un entorn hostil. Els pirates van ser rebutjats finalment per Juan de Salacedo.⁹⁸

L'atac de Limahon va posar entre les cordes l'empresa colonial filipina; els pirates van acabar amb la vida del Maestre de camp Martín de Goiti i la seva muller durant el primer assalt a la ciutat.⁹⁹ El perill dels *wokou* va impulsar una futura entesa entre les autoritats castellanes i les autoritats oficials xineses. El dirigent de les forces imperials

---

⁹⁷ Mathieu Torck afirma que "Pirates were able to cause upheaval to coastal economies, but they were not able to topple a state". Extret de: Torck, «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings», 110.

⁹⁸ Juan Gil, *Los chinos en Manila: siglos XVI y XVII* (Lisboa: Centro Científico e Cultural de Macau, 2011), 462-463.

⁹⁹ Dolores Folch, «En mundos extraños: la primera visión castellana de Asia Oriental». en *Pacífico. España y la aventura de la Mar del Sur. Catálogo de la exposición en el Archivo General de Indias*. (Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2013), 200.

Wang Wanggao, que es va presentar per auxiliar a les tropes castellanques, mantindria molt bones sintonies amb el governador Guido de Lavezares, permetent que es posés en marxa la primera ambaixada sino-castellana del segle XVI.¹⁰⁰

Per a Richmond Ellis, l'atac de Lin Feng i el rebuig de les tropes pirates per part de l'enèrgic Juan de Salacedo va merèixer que aquest l'anomenessin amb el nom de "Cortés of the Philippines".¹⁰¹ Que rebés aquesta denominació demostra que els castellans van haver de realitzar una defensa fèrria davant dels dos assalts del pirata. El tercer assalt que va voler plantejar Lin Feng va ser descartat totalment i es van retirar definitivament. No obstant això, l'enèrgic Juan de Salacedo els va perseguir fins l'illa de Pangasinan on van aïllar als pirates i els va sotmetre a un intens setge.¹⁰²

Les files dels *wokou* de Lin Feng van sorprendre als castellans de Manila perquè la seva marxa i el seu desplegament tàctic els va fer creure que es tractaven de tropes portugueses que estaven decidides a envair Manila. Pensaven que els portuguesos havien pres la determinació de fer fora als seus competidors ibèrics de l'Àsia Oriental de la mateixa manera que ho havien fet temps enrere per expulsar a Legazpi en l'illa de Cebu.¹⁰³

Lin Feng era originari de la província de Fujian i era descendent del famós pirata Lin Guoxian. La fama del pirata s'havia forjat durant el regnat de l'emperador Wanli. Les seves desavinences amb l'Imperi es van traduir en la negativa del pirata a ocupar legalment una zona decidida pels assessors imperials on pogués actuar dins de la legalitat. Lin Feng es va negar i va decidir assaltar les costes xineses sense massa èxit al ser rebutjat per les tropes costaneres. La política del *kaihai* de tolerància i legalització del comerç també implementava mà dura contra aquells pirates que encara es resistien a ser controlats per l'Imperi. Les autoritats de Zhejiang i de Fujian van decidir perseguir als pirates fugitius que no havien acceptat els acords de pacificació i així va ser com Lin Feng va arribar fins a Manila. Aquesta informació sobre Lin Feng l'obtenim gràcies a una relació que va escriure el propi governador de les Filipines, Guido de Lavezares, en què va descriure les confrontacions entre el pirata i el govern imperial. Segons Martín

---

¹⁰⁰ Birgit Tremml-Werner, *Spain, China, and Japan in Manila, 1571-1644* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2015), 10.

¹⁰¹ Ellis, *They Need...*, 67.

¹⁰² Boxer, *South...*, xlv.

¹⁰³ Boxer, *South...*, xliii.

de Rada, Lin Feng volia que Manila es convertís en la seva base d'operacions, aprofitant la debilitat castellana i l'absència de muralles i forts on es poguessin defensar.¹⁰⁴

La historiografia que hem utilitzat descriu l'episodi de Ling Feng i el seu assalt a Manila de forma molt anecdòtica. La falta de historiografia no permet traçar una descripció detallada del procés d'assalt per part de Limahon. El que sí podem determinar és que els autors consideren l'episodi Lin Feng com un assalt de gran transcendència on les autoritats hispàniques van veure amb espant la possibilitat de pèrdua de la capital filipina, però a la vegada va ser una oportunitat per establir un primer contacte diplomàtic que la no captura del pirata va fer que en gran part fracassés. No obstant això, amb Lin Feng no es van acabar les amenaces de la pirateria a l'enclavament hispànic. Els pirates que atacaren Manila eren japonesos que procedien d'un Japó immers en el *sengoku jidai*.¹⁰⁵

5. La creació d'una imatge hispànica de la Xina

5.1. La visió medieval sobre la Xina

L'imaginari mític que va condicionar en gran mesura la generació de noves percepcions modernes sobre la Xina tenien un substrat d'origen medieval. Les percepcions mítiques sobre terres llunyanes abundants en riqueses metal·líferes feien pensar als exploradors que trobarien mines com les que el rei Salomó havia trobat. Aquesta idea d'origen medieval va ser decisiva per a què Magallanes impulsés el seu viatge per trobar aquestes terres asiàtiques abundants en riqueses, que va denominar amb el nom de *El Dorado*. Aquestes visons fragmentàries i mitificades de les *terrae incognitae* van constituir un bagatge medieval que va marcar en gran mesura la seva percepció moderna. Per a Manel Ollé, els castellans van ser els responsables de portar el coneixement de la Xina a Europa. Aquestes noves percepcions van ser generades en el marc de les Filipines i en els intents de penetració en la Xina continental, estratègies que després van tenir un efecte molt clar en el desenvolupament d'una certa imatge de la Xina.¹⁰⁶ La visió que els castellans tenien dels xinesos coincidia en gran mesura amb la Xina del període del domini tàrtar de la dinastia Yuan. Els castellans no s'adonaren que la dinastia que estava regnant a la Xina (quan ells arribaren a Filipines) era la dinastia autòctona dels Ming,

---

¹⁰⁴ Ollé, *La Empresa...*, 65-67.

¹⁰⁵ Iaccarino, *Comercio...*, 53.

¹⁰⁶ Ollé, *La Invención...*, 64.

que s'havia imposat amb força dins de l'Imperi i que no tenia res a veure amb els mongols que els Ming havien expulsat. La primera etapa d'apertura dels Ming (caracteritzada pels viatges de Zheng He) va donar lloc a un posterior tancament de les fronteres; l'Imperi dels Ming es convertia en un imperi hermètic que no deixava sortir cap coneixement sobre la Xina més enllà dels límits imperials.¹⁰⁷ Va ser així com el domini dels Ming provocà que a Europa seguís vigent la imatge creada per Marco Polo. La única font que va disposar Europa va ser el *Catay* de Marco Polo, que fou el responsable de veure la Xina de la dinastia Ming com la Xina de la dinastia tàrtara.¹⁰⁸ Les poques informacions que es coneixien es devien als contactes directes entre Constantinoble i Xian, un nexa d'unió a través de la Ruta de la Seda que va quedar tallat per la pressió de l'Imperi Otomà i per l'hermetisme cultural dels Ming. Un altre factor que va condicionar la visió de la Xina com una terra d'abundància i riquesa es degué al contacte entre els ambaixadors castellans i els oficials Ming que es produí a la cort de Tamerlà l'any 1403.¹⁰⁹

Una altra herència medieval era la idea de que la Xina era el regne del Preste Juan: un monarca asiàtic que podia ser el gran aliat del cristianisme per lluitar contra l'expansió de l'islam. També es considerava que la Xina era una societat civilitzada que no acabava de perfeccionar-se per la seva incapacitat d'assumir el cristianisme. Una altra teoria d'arrel medieval considerava que la Xina era el paradís perdut de Sant Tomàs; es considerava que la Xina havia sigut cristianitzada pels cristians nestorians que havien fugit del Concili de Efes de 431.¹¹⁰ Es creu que al ser considerats com heretges per part de l'ortodòxia niceana, aquests van fugir cap a Àsia. La Xina havia sigut cristianitzada per nestorians però poc a poc van anar perdent la fe, degenerant-se progressivament fins a esdevenir una societat pagana. Aquestes percepcions denotaven un clar sentiment eurocèntric que consistia en justificar que una terra tan llunyana només podria haver assolit el grau de civilització gràcies al difusionisme europeu. És a dir, que sense el cristianisme el sorgiment de la civilització xinesa no hauria sigut possible. A Europa no es podia acceptar que la civilització xinesa fos més complexa que la civilització cristiana; per aquest motiu resultava imprescindible que la civilització xinesa tingués

---

¹⁰⁷ Ollé, *La Invención...*, 6.

¹⁰⁸ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 48.

¹⁰⁹ Sola, «El Rey Prudente ante el Hijo del Cielo: Una embajada agustina de Felipe II al Emperador de la China (1575-1582)», 64.

¹¹⁰ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 28-33.

uns orígens cristians.¹¹¹ La Xina tenia les seves arrels fundacionals en un cristianisme oblidat.

5.2. Les percepcions castellanques obtingudes des de les Filipines

La demanda europea per obtenir informació actualitzada sobre la Xina va fer que els pioners ibèrics, els primers en contactar amb els Ming, obtinguessin un coneixement ampli sobre Orient a Europa. A partir de 1570 i 1580 es va consolidar una imatge hispànica de la Xina que es traslladà a Europa, desitjosa d'obtenir informacions més actualitzades sobre un imperi hermètic que feia impossible conèixer-la.¹¹²

La generació de nous coneixements sobre la Xina va ésser possible quan els castellans es van instal·lar a l'arxipèlag filipí. Les informacions castellanques s'havien nodrit bàsicament de les fonts portugueses i a través de contactes indirectes amb la Xina; els castellans van aprofitar les informacions generades pels portuguesos en el marc de l'ambaixada frustrada de Tomé de Pires amb l'emperador Zhengde durant els anys 1521-1522.¹¹³ El fracàs de l'ambaixada portuguesa i el posterior empresonament dels que van encapçalar la delegació va deixar un ampli coneixement sobre el funcionament de les presons imperials. També obtingueren informació a través dels testimonis indirectes dels xinesos que comerciaven a Manila (un bon exemple és la carta de 1569 d'Andrés de Mirandaola), però que sovint es contradien. Les relacions castellanques estaven constituïdes en gran mesura per percepcions parcials i insuficients, molt restringides al radi d'acció de les illes Filipines, sense possibilitat d'obtenir coneixements més precisos per la impossibilitat d'aventurar-se en terres xineses. La llengua també va ser un escull decisiu en la escassa generació de percepcions sobre la Xina. En aquests primers relats castellanques hi havia els tòpics idealitzats que els portuguesos havien construït en les seves narracions sobre l'Imperi Xinès. La idealització mostrava una Xina amb una estructura piramidal molt remarcada, un imperi absent de corrupció en l'administració i en la justícia, caracteritzat per l'abundància i la riquesa i sense cap símptoma de mendicitat, sense guerres i sense plagues.¹¹⁴

Aquest coneixement limitat es va veure superat pel coneixement obtingut per l'ambaixada de Martín de Rada de l'any 1575, que segons Manel Ollé, va suposar un

---

¹¹¹ Manel Ollé, «La invención de China: Mitos y escenarios de la imagen ibérica de China en el siglo XVI». *Revista Española del Pacífico*, 8 (1998): 549.

¹¹² Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 29.

¹¹³ Boxer, *South...*, xxi-viii.

¹¹⁴ Ollé, *La Invención...*, 10-16.

salt qualitatiu en la generació de noves percepcions en terres xineses. Les dades que va recollir van ser sobre el terreny, no estaven tan estereotipades com les anteriors i entraven en més detall en la vida quotidiana dels xinesos.¹¹⁵ Sota aquestes descripcions també hi havia una clara intencionalitat de recollir informació estratègica sobre la Xina. Tanmateix, les relacions es van generar en períodes curts i llargs però restringits al sud de la Xina, a les províncies de Fujian i Guangdong. El fet de que els castellans es trobessin davant seu un imperi aïllacionista que no permetia que els estrangers penetressin en el seu interior dificultava en bona mesura tenir una descripció detallada de la Xina. El nou paradigma establert per l'experiència viscuda dintre de l'imperi per part de Matteo Ricci i Michele Ruggieri va ampliar el coneixement de la llengua xinesa i la lectura de diferents textos xinesos sobre cultura, art i pensament. Aquest segon paradigma de percepció de la Xina també s'havia nodrit de les experiències i relats anteriors i no va tenir tant d'èxit com les primeres percepcions recollides en el text de Juan González de Mendoza, que analitzarem més endavant.¹¹⁶

5.3. Què s'amagava darrere de les descripcions sobre la Xina?

Les relacions que es van escriure sobre la manera d'ésser dels xinesos no eren descripcions objectives i no intencionades. Les cartes i textos que informaven sobre la Xina tenien per objectiu lloar o desvirtuar allò que veien per afavorir els seus interessos. Els textos que s'escriuien sobre la Xina amagaven al darrere un clar objectiu polític -per afavorir la conquesta- i missional -per afavorir l'evangelització-. En les pautes establertes pel rei Felip II l'any 1573 en el Bosc de Segovia, es traçaven les directrius que devien seguir els castellans per obtenir informacions estratègiques sobre la Xina, sempre orientades a considerar una futura conquesta militar. És per aquest motiu que en les textos trobem moltes referències als sistemes de defensa, amb la intenció de conèixer quina capacitat de resposta bèl·lica tenien els Ming. Darrere de les descripcions que va realitzar Alonso Sánchez aprofitant les seves ambaixades a Macau entre 1582 i 1584 hi havia una clara intencionalitat de persuasió per a que el rei adoptés una postura a favor de la conquesta de la Xina.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 37-39.

¹¹⁶ Ollé, «La invención de China: Mitos y escenarios de la imagen ibérica de China en el siglo XVI», 547-550.

¹¹⁷ Ollé, *La Invención...*, 49; Ollé, «Proyectos de conquista y de comercio para China y el sureste de Asia», 1.

La redacció del text estava condicionada per un marcat caràcter eurocèntric. Fins i tot Mateo Ricci es mostrà sorprès de que la Xina hagués arribat a adquirir un nivell i grau de civilització sense haver tingut cap contacte previ amb Europa.¹¹⁸ Un altre bon exemple d'això seria el cas de Francisco de Sande, partidari d'emprendre una entrada a la Xina per la via violenta, al·legant que la civilització xinesa era idòlatra i sodomita. El procés de conceptualització de la imatge hispànica de la Xina va ser descrita sota un prisma de mentalitat arrogant i de superioritat hispànica denominada com “evangelical imperialism”. Aquests relats de persuasió no van fer canviar la postura del rei, que era favorable a una entesa amistosa amb la Xina. Finalment es van imposar els relats de José de Acosta, que optà per exposar els trets idíl·lics dels xinesos i així evitar una intervenció armada.¹¹⁹

Quan aquestes informacions van ser utilitzades com a fonts històriques pels cronistes, aquestes van perdre el seu valor estratègic, perquè a Europa es van percebre com a fonts etnogràfiques que descrivien la manera de ser dels xinesos. D'aquesta manera, els relats no van ser útils per persuadir el monarca d'emprendre una conquesta de la Xina, però sí que es van mostrar efectius per donar a conèixer la Xina dels Ming als principals nuclis de lectura europeus, sobretot a aquells que volien saber sobre la societat, la cultura i el pensament de la Xina. Per tant, les informacions estratègiques es van acabar transformant en fonts que alimentaven la curiositat i el coneixement.¹²⁰

Juan González de Mendoza, el responsable que havia d'encapçalar l'ambaixada reial de Felip II a la cort de l'emperador Wanli, va utilitzar les obres que s'havien elaborat anteriorment i que s'havien nodrit d'experiències anteriors com la de Gaspar da Cruz, João de Barros i les descripcions realitzades fruit de la primera ambaixada a la Xina l'any 1575 per part de Jerónimo Román i Martín de Rada, per fer una obra que va gaudir d'un ampli ressò a Europa. Per exemple, Michel de Montaigne va aprendre de l'obra *Historia del Gran Reino de la China* (1585) que els xinesos havien sigut els creadors de l'artilleria i de la impremta; a Anglaterra el llibre va ser acceptat pels anglesos com a font valuosa per informar-se acuradament sobre la Xina.¹²¹ Juan González de Mendoza va difondre la Xina dels Ming entre els àmbits de culte europeus, arribant a influir posteriorment a Francis Bacon i Walter Raleigh. Amb aquest exemple

---

¹¹⁸ Ollé, *La Invención...*, 50.

¹¹⁹ Headley, «Spain's Asian Presence, 1565-1590: Structures and Aspirations», 626-642.

¹²⁰ Ollé, *La Invención...*, 56.

¹²¹ Sola, «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna», 385.

se'ns mostra clarament com les fonts que havien fracassat per motivar l'acció bel·ligerant de la monarquia van acabar tenint èxit en l'elaboració de llibres que recopilaven informacions sobre la Xina. La visió de González de Mendoza es trobava molt allunyada de les visions negatives dels dos promotors de la conquesta de la Xina, Francisco de Sande i Alonso Sánchez, i va proporcionar al públic europeu una imatge positiva l'Imperi dels Ming.¹²²

6. Consideracions finals

El caràcter eurocèntric dels castellans i el sinocentrisme dels Ming no van fer possible que es produís una bona entesa sino-castellana. Els objectius castellans d'obtenir una posició privilegiada dins de la Xina no es van acabar complint. L'Imperi dels Ming no va permetre l'entrada dels castellans ni va fer possible que s'impulsessin els plans de conquesta que els castellans havien planificat quan els intents d'entesa pacífica fracassaren. Els somnis de tenir una Armada Invencible pels mars de l'Àsia Oriental, de cristianitzar la Xina i disposar d'una força de treball autòctona per explotar les ingents quantitats de recursos metal·lífers de l'Imperi va veure's frustrada per una manca de percepció inicial. Els paràmetres que s'havien demostrat eficaços en la conquesta americana no podien ser aplicables al món de l'Àsia Oriental; la Monarquia Hispànica es va trobar amb un homòleg asiàtic que es considerava l'única civilització possible al món i no estava disposada a assumir els paràmetres mentals, culturals i ideològics d'una cultura que considerava bàrbara. L'Imperi Xinès havia sigut capaç de fer front l'amenaça dels tàrtars, havia reduït les ràtzies constants dels pirates *wokou* a finals del segle XVI i, fins i tot, havien impedit l'entrada de les potències europees dins del seu territori, a excepció de Portugal. Els xinesos van saber aprofitar els coneixements nàutics dels portuguesos per neutralitzar els pirates de Guangdong i per treure rèdits econòmics a canvi de lliurar-los un assentament temporal que es va fer permanent en el temps. La pirateria es trobava sota procés de dissolució amb les polítiques de pacificació imperial dels anys 1560-1570 quan els conqueridors castellans van arribar a les Filipines. Les últimes reminiscències de la pirateria xinesa van posar en perill l'enclavament de Manila, de la mateixa manera que el procés de centralització i expansionisme japonès va amenaçar les Filipines amb un pla de conquesta que no es va arribar a materialitzar. Les aspiracions frustrades del castellans en obtenir un

---

¹²² Ollé, *La Invención...*, 60.

enclavament a semblança del Macau portuguès va fer-se innecessari per l'arribada dels xinesos a Manila, que gràcies a la seva presència a les Filipines van fer possible un comerç pròsper a través del Galió de Manila. Els plans de conquesta orquestrats per Francisco de Sande i Alonso Sánchez, que havien contribuït en gran mesura al fracàs de les ambaixades de Martín de Rada i Juan González de Mendoza, van ser desestimats per una monarquia que no volia tenir més problemes dels que ja tenia amb el fracàs de l'Armada Invencible a Anglaterra. Els textos i relacions que es van enviar al rei Felip II per a que reconsiderés la viabilitat de la conquesta de la Xina van resultar ser fonts imprescindibles per actualitzar aquelles informacions fragmentàries i mítiques d'origen medieval. Per tant, aquelles relacions que havien tingut un objectiu clarament persuasiu van acabar per perdre els seus objectius inicials i van ser fonts utilitzades amb una finalitat etnològica. La Monarquia Hispànica finalment no va aconseguir el seu somni d'incorporar la Xina dins de la *monarchia universalis*, ni tampoc de convertir la dinastia Ming en un Imperi Cristià, però sí va contribuir a generar una visió pionera sobre la Xina dels Ming.

7. Bibliografía

- Abásolo, Antonio G. «Relaciones entre españoles y chinos en Filipinas. Siglos XVI y XVII». en Leoncio Cabrero Fernández (ed.), *España y el Pacífico: Legazpi* (Madrid: Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, 2004), 77-94.
- Borschberg, Peter. «Security, VOC Penetration and Luso-Spanish Co-operation. The Armada of Philippine Governor Juan de Silva in the Straits of Singapore 1616» en Peter Borschberg (ed.), *Iberians in the Singapore-Melaka Area and Adjacent Regions (16th to 18th century)*. (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2004), 35-62.
- Boxer, Charles R. *South China in the Sixteenth Century*. Londres: Hakluyt Society, 1953.
- Cervera, José A. «Los planes españoles para conquistar China a través de Nueva España y Centroamérica en el siglo XVI». *Cuadernos de Intercambio*, 12 (2013): 207-234.
- Chan, Albert. *The Glory and Fall of the Ming Dynasty*. Norman: University of Oklahoma Press, 1982.
- Ellis, Robert Richmond. *They Need Nothing: Hispanic-Asian Encounters of the Colonial Period*. Toronto: University Press, 2012.
- Flynn, Dennis i Giráldez, Arturo. «Born with a "Silver Spoon": The Origin of World Trade in 1571». *Journal of World History*, 2 (1995), 201-221.
- Folch, Dolors, «En mundos extraños: la primera visión castellana de Asia Oriental». en *Pacífico. España y la aventura de la Mar del Sur. Catálogo de la exposición en el Archivo General de Indias*. (Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2013), 11-22.
- Gil, Juan. *Los chinos en Manila: siglos XVI y XVII*. Lisboa: Centro Científico e Cultural de Macau, 2011
- Hang, Xing. *Conflict and Commerce in Maritime East Asia: The Zheng Family and the Shaping of the Modern World, c. 1620-1720*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

- Headley, John M. «Spain's Asian Presence, 1565-1590: Structures and Aspirations». *The Hispanic American Historical Review*, 75 (1995): 623-646.
- Iaccarino, Ubaldo. *Comercio y diplomacia entre Japón y Filipinas en la era Keichō (1596–1615)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2017.
- Oláh, Csaba. «Border Defence, Border Inspection and Foreign Embassies in the Ming Period» en Zsombor Rajkai i Ildikó Bellér-Hann (eds.), *Frontiers and Boundaries: Encounters on China's Margins* (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2012), 107-128.
- Ollé, Manel. «Proyectos de conquista y de comercio para China y el sureste de Asia». *Mélanges de la Casa de Velázquez*, article inèdit: 1-23.
- _____. «La proyección de Fujian en Manila: los sangleyes del pairán y el comercio de la Nao de China» en Salvador Bernabéu Albert i Carlos Martínez Shaw (eds.), *Un océano de seda y plata: el universo económico del Galeón de Manila* (Sevilla: CSIC, 2016), 55-76.
- _____. «El Factor Europeo en la Dialéctica Entre Comercio, Contrabando y Piratería en las Costas de China en los Siglos XVI y XVII» en Angela Schottenhammer (ed.), *Tributo, Comercio y Contrabando* (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2014), 55-76.
- _____. «Etnocentrismos en contacto: perfiles ideológicos de las interacciones sinoibéricas durante la segunda mitad del siglo XVI». *Revista HMiC: Història moderna i contemporània*, 4 (2006): 201-210.
- _____. «Early Spanish Insertion into Southeast Asia: the Chinese factor» en Peter Borschberg (ed.), *Iberians in the Singapore-Melaka Area and Adjacent Regions (16th to 18th century)*. (Weisbaden: Harrassowitz Verlag, 2004), 23-34.
- _____. *La empresa de China. De la Armada Invencible al Galeón de Manila*. Barcelona: Acantilado, 2002.
- _____. *La Invención de China*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2000.
- _____. «La invención de China: Mitos y escenarios de la imagen ibérica de China en el siglo XVI». *Revista Española del Pacífico*, 8 (1998): 542-569.

- Pin-tsun, Chang. «The Rise of Chinese Mercantile Power in Maritime Southeast Asia, c. 1400-1700». *Crossroads*, 6 (2012): 205-196.
- Ptak, Roderich. «Rethinking Exchange and Empires: From the Mediterranean Idea to Seventeenth-Century Macau and Fort Zeelandia». *Crossroads*, 7 (2013): 65-93.
- _____. *China and the Asian seas. Trade, travel, and visions of the other (1400-1750)*. Aldershot: Ashgate Variorum, 1998.
- Sola, Diego. «La Formación de un paradigma de Oriente en la Europa moderna: La Historia del Gran Reino de la China de Juan González de Mendoza». Tesis doctoral. Universitat de Barcelona, 2016.
- _____. «El Rey Prudente ante el Hijo del Cielo: Una embajada agustina de Felipe II al Emperador de la China (1575-1582)» en Diana Carrió-Invernizzi (dir.), *Embajadores culturales. Transferencias y lealtades de la diplomacia española de la Edad Moderna* (Madrid: UNED, 2016), 59-79.
- Sousa, Paulo J. «Manila, Macao and Chinese networks in South China Sea: adaptive strategies of cooperation and survival (sixteenth-to-seventeenth centuries)». *Anais de História de Além-mar*, XV (2014): 623-646.
- Torck, Mathieu. «Haifang 海防 and the Ming-Qing Transition: A Few Notes on Coastal Defence, Navies and Military Writings». *Crossroads*, 11 (2015): 97-114.
- Tremml-Werner, Birgit. *Spain, China, and Japan in Manila, 1571-1644*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2015.
- Valladares, Rafael. *Castilla y Portugal en Asia (1580-1680). Declive imperial y adaptación*. Leuven: Leuven University Press, 2001.